

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти –другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 6 курсу, 613 групи
спеціальності «Початкова освіта»
ГЕНКУЛ ХРИСТИНА ЮРІЇВНА

Керівник: канд. пед. наук,
доц. Костащук О.І.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол №3 від 7 листопада 2023 р*

зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

АНОТАЦІЯ

Генкул Х.Ю. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій. – Рукопис. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 013 Початкова освіта. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2023. – 97 с.

Зміст анотації

Магістерське дослідження присвячене розкриттю проблеми розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій. У роботі розглядаються проектні технології як провідний спосіб організації взаємодії молодших школярів, яка базується на врахуванні їхніх інтересів.

У межах дослідження з'ясовано, що науковий контекст розкриття проектних технологій вимагає аналізу понять «проект», «проектна діяльність», «навчальний проект», «проектування». Ключову дефініцію проблеми дослідження – *пізнавальні інтереси молодших школярів* – визначено як стан людини, її зосередженість, що визначається зацікавленістю, постійним бажанням до пізнання, одержання нових знань; це мотив навальної діяльності, який зумовлює формування особистості.

Аналіз стану проблеми дослідження, дозволив констатувати, що використання проектних технологій в освітньому процесі безпосередньо впливає на розвиток особистості молодшого школяра, і, особливо, на сферу його інтересів. Дидактичні можливості проектних технологій для розвитку пізнавальних інтересів учнів полягають в: забезпеченні активності, емоційності та цілеспрямованості пізнавальних процесів; створенні оптимальних умов для усвідомлення молодшими школярами мотивів, цілей та прийомів навчання; розширенні сфери застосування пізнавального досвіду тощо.

Мета дослідження полягала у розкритті дидактичних можливостей проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів учнів та обґрунтуванні оптимальних умов означеного явища.

Визначено, що використання проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів буде ефективним за умови моделювання їх як таких, що охоплюють змістовий, процесуальний та функціональний компоненти, які зорієнтовані на формування усіх характеристик пізнавальних інтересів учнів та вироблення у них проектних умінь.

Теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що сприятимуть розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів: 1) активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій; 2) забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час залучення до проектної діяльності; 3) створення проблемних ситуацій із використанням проектних технологій.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, проект, навчальний проект, проектні технології, проектна діяльність.

ABSTRACT

Genkul H. Development of cognitive interests of younger schoolchildren with the help of project technologies. - Manuscript Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 013 Primary Education. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2023. – 95 p

Contents of the abstract

The master's research is devoted to the disclosure of the problem of developing the cognitive interests of younger schoolchildren by means of project technologies. The work considers project technologies as a leading way of organizing the interaction of younger schoolchildren, which is based on taking into account their interests.

The key definition of the research problem - *the cognitive interests of younger schoolchildren* - is defined as the state of a person, his concentration, which is determined by interest, a constant desire for knowledge, obtaining new knowledge; this is the motive of mass activity, which determines the formation of a personality.

The purpose of the study was to reveal the didactic possibilities of project technologies as a means of developing the cognitive interests of students and to substantiate the optimal conditions of the given phenomenon.

Pedagogical conditions that will contribute to the development of cognitive interests of younger schoolchildren are theoretically substantiated: 1) activation of motivation and interest in the educational process through the use of project technologies; 2) ensuring emotional contact between the teacher and students during involvement in project activities; 3) creation of problem situations using design technologies.

Key words: cognitive interest, project, educational project, project technologies, project activity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	9
1.1. Аналіз поняття «пізнавальний інтерес» у науково-педагогічній літературі	9
1.2 Особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів	20
1.3 Загальна характеристика проектних технологій та їх використання в освітньому процесі.....	32
Висновки до розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	46
2.1 Проектні технології як засіб розвитку пізнавальних інтересів учнів.....	46
2.2 Емпіричне дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.....	56
2.3 Педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій.....	74
Висновки до розділу 2.....	87
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інтенсивна розбудова системи освіти на засадах особистісно орієнтованого підходу потребує застосування таких засобів навчання, які б дозволили розвивати творчі, інтелектуальні здібності учнів, їх уміння працювати самостійно, інтерпритувати одержані знання та вміння реалізовувати їх на практиці. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції нової української школи, Державному стандарті початкової загальної освіти закладені основи формування суспільного досвіду школярів, їх здатність до налагодження співпраці у різноманітних видах діяльності, здійснення самовираження у виконанні спільних творчих завдань.

Саме такі вимоги покликаний задовільнити метод проектів як спосіб організації активної діяльності молодших школярів. Застосування проектних технологій в совітньому процесі містить потенціал для розвитку пізнавальних інтересів учнів. Проблема формування пізнавальних інтересів молодших школярів сьогодні набуває все більшої актуальності, адже сучасний ритм життя вимагає від учнів швидкої адаптації до нових реалій сьогодення. Молодший шкільний вік є оптимальним періодом для розвитку пізнавальної активності, саме в цей період учні виявляють інтерес до самоконтролю, прагнуть до самостійності. Пізнавальні процеси стають стійкими та пріоритетними у навчанні через використання проектних технологій.

Понятійний базис категорії «пізнавальні інтереси» знаходиться на перетині дослідницьких розвідок філософії, психології, соціології та педагогіки. Вагомими є наукові здобутки, присвячені розкриттю теоретико-методологічних аспектів розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів (С.Беляєва, Л.Богдановська, Н.Готра, Т.Дубова, Т.Торчинська та ін.) Вченими розкрито пізнавальні інтереси як вміння, бажання вчитися, як те,

що сприяє підвищенню рівня інтелектуальної активності, сприяє підвищенню рівня знань загалом.

Розв'язанню практичних аспектів використання проектних технологій в освітньому процесі присвячені дослідження В.Беспалька, В.Бондаря, Л.Ващенко, Ю.Громика, Л.Даниленко, О.Коберника, Г.Щедровицького та інших.

Результати аналізу проблеми дослідження засвідчили, що основні напрями вивчення пізнавальних інтересів вивчалися з різних наукових розвідок, однак такий аспект як особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій не був предметом спеціальних досліджень.

Отож актуальність, практична значущість окресленої проблеми, недостатня її методична розробленість й зумовили вибір теми нашого магістерського дослідження: ***«Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій»***.

Об'єкт дослідження – розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів.

Предмет дослідження – особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій.

Мета дослідження – розкрити особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій.

Відповідно до мети визначено такі ***завдання дослідження***:

1. Проаналізувати зміст, структуру поняття «пізнавальні інтереси».
2. З'ясувати теоретико-методичні особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.
3. Розкрити педагогічні можливості проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

4. Здійснити емпіричне дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів шляхом застосування проектних технологій.

Відповідно до визначених завдань та поставленої мети використано такі методи дослідження:

- *теоретичні*: ретроспективний, порівняльний аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження для розкриття основних дефініцій; вивчення та аналіз педагогічного досвіду застосування проектних технологій в освітньому процесі;
- *емпіричні*: методи одержання інформації (опитування, тестування, анкетування, бесіди, педагогічні спостереження); педагогічний експеримент задля дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що уточнено зміст, структуру поняття «пізнавальні інтереси»; здійснено характеристику педагогічних можливостей проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

Практичне значення дослідження визначається ефективністю виокремлених педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів через використання проектних технологій.

Апробація. Теоретичні положення та результати дослідження доповідалися на щорічній Студентській науково-практичній конференції (Чернівці, 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1 Сутність поняття «пізнавальний інтерес» у науково-педагогічній літературі

Основним завданням сучасної педагогічної теорії та практики є формування в учнів молодшого шкільного віку пізнавальних інтересів. Активне включення учнів у пізнавальну діяльність, пошук оптимальних засобів забезпечення цього процесу, пов'язане із соціальними процесами, технологічним підходом, гуманізацією освіти, і, як результат, - надважливим завданням сьогодні є підготовка особистості до життя у динамічних умовах. Перед сучасністю стоять нові виклики: виховання активної особистості, яка з легкістю орієнтується у потоці інформації, вміє інтерпритувати її, тобто, людини, у якої сформована пізнавальна активність як стійка якість.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 – визначено, що система освіти повинна сприяти формуванню в учнів творчих можливостей, навичок пізнання та активності (Національна стратегія розвитку освіти в Україні, 2013).

Пізнавальні інтереси виступають головним чинником підвищення ефективності навчання, та, водночас, є проблемою психологічних, філософських, педагогічних досліджень. Тож, нашим завданням є розкриття змісту ключової дефініції дослідження «пізнавальні інтереси», простеживши шлях її розвитку.

Аналіз змісту пізнавального інтересу вимагає наукового обґрунтування категорії «*інтерес*» як важливої складової її методології, що сприяє розкриттю шляхів дослідження педагогічних явищ.

Розвиток інтересу залежить від ефективності та залученості учнів до навчального процесу. Інтерес – це те, що визначає емоційно-пізнавальне відношення людини до явищ дійсності, предметів, різноманітних видів

діяльності, які є важливими. Інтерес впливає з того, що людині цікаво, до чого вона відчуває потяг, що є пріоритетним для неї. Лише за умови, коли певне явище, чи предмет навколишньої дійсності викликає зацікавлення у людини, є значим для неї – вона починає це виконувати з великим захопленням. Зазначимо, що інтерес пов'язаний з емоційною сферою людини, адже почуття – це зміст інтересу.

У енциклопедичних словниках, наукових статтях зазначено, що інтрес – це зацікавленість у будь-чому, активна діяльність, залученість людини.

За тлумачним словником, інтерес подано як активний, зацікавлений. Інтрес, у «Педагогічній енциклопедії» - якість особистості, вміння впливати на навколишню дійсність через особисті вподобання, погляди, переконання (Сучасний тлумачний словник української мови, 2006). Філософський словник «інтерес» визначає як особливість того, що є значимим для людини, сімі, певної групи, суспільства загалом (Енциклопедія освіти, 2008).

З точки зору психологічного вчення, інтерес – це рушійна сила, поштовх до виконання будь-якої справи, це те, що визначає характер діяльності, явища навколишньої дійсності (Савченко, 1999).

Дослідник П.Годьбах, дефініцію «інтерес» трактує як основу моралі, соціального впорядкування у всіх справах (2001). Інтерес як активне ставлення особистості до навколишньої дійсності, визначає дослідник В.Мясищев.

С.Рубінштейн «інтерес» розуміє як сконцентрованість людини на певному об'єкті, явищі, предметі, що викликають бажання вивчити його глибше, детальніше (Солдатенко, 2006).

Наукова розвідка В. Волошиної спрямована на визначення інтересу як пізнавально-емоційне відношення людини до певних видів діяльності, які є для неї важливими. Науковиця переконана, що інтерес, який підсилений пошуковою діяльністю, є пізнавальним (2004).

Нам імponує думка І.Гербарта, який термін «інтерес» подає як якість особистості, а саме, вчителя, говорячи про те, що вчитель не повинен бути нудним, а організувати навчальний процес на інтресах та захопленнях дитини (Бібік, 1998).

У працях А.Маркової, інтерес інтерпритується як особистісна якість учня, що впливає на його ставлення до навчання, визначає вибіркоче відношення до навчальних предметів, зацікавленість учня.

Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, наголошують на вивченні природи інтересу, його структурних елементів. Так, психологи Т.Єгорова, І.Гербарт одностайні у виокремленні провідних ознак інтересу, що можуть проявлятися за умови емоційного відношення людини до певного об'єкту. Дослідники переконані, що емоції виступають рушійною силою активації або ж, навпаки, гальмування процесу пізнання. У зв'язку з цим, посилюється інтерес до методів та форм активного наушіння. Серед них виділяємо наступні:

- ✓ Оптимізація та підсилення навчального процесу;
- ✓ Прояв самостійності школярів як предмета навчальної пізнавальної активності;
- ✓ Включення у процес навчання когнітивної складової та наукової творчості.

Освітній процес у школі будується на інтресах школярів, які є рушійною умовою навчання та його кінцевим результатом. Відповідно, увага вчених, методистів зосереджена на розкритті проблеми пізнавального інтересу учнів під час навчання.

Дидактичні теорії Я.Коменського та Ж.Руссо пронизані положеннями про необхідність формування в учні пізнавального інтересу у навчанні. Класик педагогічної думки Я.Коменський різко засуджував навчання того часу, адже учнів заставляли споглядати навколишній світ крізь призму інших

людей, думати чужими думками. Саме тому, педагог закликав вчителів вчити учнів мислити критично, самостійно розуміти зміст речей, які їх оточують.

Німецький педагог А.Дістерверг говорив, що процес пізнання не має полягати лише у сприйманні образів, воно має проникати у їх зміст. Під час навчання – важливо як саме учні прагнуть зрозуміти зміст явищ (Вікторенко, 2002). Вчений зауважував, що поганий вчитель той, який доводить істину, а хороший – той, що вчить її знаходити. Необхідно пам'ятати про емоційні мотиви в інтересах, вони є цінними для учня.

Інтерес має досить складну структуру, яка впливає на розвиток особистості. Учні мають розуміти власний інтерес до основної діяльності (навчання), адже найсильнішим мотивом у навчальному процесі є пізнавальний інтерес, що пов'язаний з системою ціннісних орієнтацій, розкриває усі компоненти особистості. Інтерес виступає засобом цікавого навчання, керує інтенсивністю та цілеспрямованістю розвитку пізнавальної діяльності, і, згодом, переходить у стійку якість особистості.

У психолого-педагогічних дослідженнях дефініція «інтерес» тлумачиться як: вибіркова спрямованість людини на певну діяльність (О.Рапацевич, М.Ярмаченко); форма прояву знавальних потреб, фактор становлення свідомості особистості (С.Гончаренко, О.Петровський, М.Ярошевський).

У педагогічних дослідженнях виокремлюють такий етап, як вироблення інтересу – це самостійний автоматичний процес, що характеризується обсягом та характером діяльності у навчальному процесі, середовищем, містить методи пробудження інтересу особистості. Молодші школярі повинні розуміти власну зацікавленість у навчальній діяльності, бо рушійним мотивом у навчанні є саме пізнавальний інтерес (Енциклопедія освіти, 2008).

З метою більш ширшого розкриття поняття «інтерес» подаємо його у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Поняття «інтерес» у наукових джерелах

Тлумачення змісту поняття «інтерес»	Джерело
Активізація або примус волі до певного виду діяльності	Б.Ананьєв
Тип розумової активності, що викликана навчанням, самодіяльність	І.Гербарт
Сконцентрованість особистості на конкретний вид діяльності, предмет, явищ навколишньої дійсності; позитивне емоційне ставлення до пізнання	Педагогічний словник (за ред.М.Ярмаченка)
Вибіркове пізнавальне відношення людини до тих об'єктів, діяльності, які є визначальними.	Л.Лохвицька
Форма цілеспрямованості людини, яка визначає увагу, мислення; зосередженість на певний предмет дійсності, який викликає позитивні емоції	Педагогіка: Велика сучасна енциклопедія (за ред. Е. Рапацевич)
Одна з форм пізнавальної потреби, яка дозволяє людині краще зрозуміти мету та сприяє орієнтуванню на нових фактах	Український педагогічний словник (за ред. С. Гончаренко)

З огляду на вище сказане, можемо підсумувати, що *інтерес* є певною формою налагодження взаємодії особистості з навколишньою дійсністю, він зумовлений предметним характером. Одним з важливих аспектів інтересу виступає пізнавальний інтерес, що охоплює різноманітні аспекти пізнавальної діяльності. Так, середовічні філософи першими почали досліджувати особливості формування пізнавального інтересу, порівнюючи

інтерес з наступними поняттями: «основа для дії», «мотив», «причина дії» тощо.

До основних етапів формування пізнавального інтересу дослідники відносять:

- Забезпечення необхідних умов для виникнення пізнавального інтересу – умов, які б сприяли потребі у одержанні знань та певній діяльності;
- Вироблення стійкого позитивного відношення до діяльності, навколишньої дійсності;
- Забезпечення такої діяльності, під час якої формується пізнавальний інтерес (Киричук, 2002).

Поняття «пізнавальний інтерес», у межах психологічних досліджень, - це емоційне, свідоме налаштування людини, що пов'язане з діяльністю та звернене до суб'єкта, керується внутрішнім захопленням від одержаних результатів.

Пізнавальний інтерес, у філософському словнику, визначено як найвищий рівень формування пізнавальної діяльності людини. Такий інтерес – це спроба людини розв'язати проблеми самостійно, без сторонньої допомоги. Учень повинен самостійно віднайти причину, зрозуміти її зміст, встановити логічні зв'язки, закономірності.

Дослідник Л.Іванов, пізнавальний інтерес трактує як усвідомлення учнями предметів та явищ навколишньої дійсності, коли з'являється прагнення зайняти конкретну сферу діяльності.

Пізнавальний інтерес вимагає від учня залучення до пошукової діяльності, прояву творчої активності. Сфера пізнавального інтересу охоплює:

- набуті знання;
- процес здобуття учнями знань;
- навчальний процес в цілому. Врахування усіх зазначених аспектів дає можливість отримати потрібні способи пізнання (Лозова, 2002).

Цікавими нам видаються міркування психологів, які стверджують, що пізнавальний інтерес – це потреба у знаннях, що допомагає учневі краще сприймати дійсність. Необхідно цікавитися інтересами учнів та розвивати їх різносторонньо. До етапів формування пізнавальних інтересів учнів належать такі, які:

- 1) забезпечення відповідних умов, що сприятимуть виробленню особистісних потреб до знань та у виконанні певного виду діяльності;
- 2) мотивування учнів (вироблення у школярів позитивного ставлення до навчального процесу);
- 3) налагодження пізнавальної активності молодших школярів.

На думку К.Ушинського, пізнавальний інтерес – це засіб успішного навчання. Педагог закликав до пробудження пізнавального інтересу учнів у навчанні.

Дослідниця Т.Щукіна, розкриваючи проблему активізації, наголошує на взаємодії вчителя і учнів в освітньому процесі, їхній спільній діяльності, залученні учнів до проявів самостійності та активності, вмінню долати труднощі тощо (Шустваль,2007).

Зупинимось детальніше на моментах, які пропонує Т.Щукіна:

- ✓ пізнавальний інтерес учні починають усвідомлювати раніше будь-яких мотивів;
- ✓ пізнавальний інтерес як мотив є пріоритетним серед інших мотивів навчання;
- ✓ пізнавальний інтерес – найлегше виявити, викликати в учнів, і, як результат, ним простіше керувати та слідкувати за його розвитком;
- ✓ пізнавальний інтерес – це потужний мотив, який визначає пізнавальну діяльність, навчальну активність учнів, їх успішність (Шустваль,2007).

Беремо, також, до уваги міркування дослідниці щодо характерів формування пізнавального інтересу, а саме:

- *аморфні інтереси* (нерозуміння інтересу, переважання відтворюючої діяльності, байдуже ставлення до пізнання, обмежене коло знань, відсутність інтересу, його нестабільність)
- *широкі інтереси* (бажання до виконання пізнавальних завдань, власне індивідуальне відношення до діяльності, бажання проявляти оригінальність, активність, творчість)
- *стрижневі інтереси* (прояв високої активності, практична залученість, цілеспрямованість у виконання діяльності).

У процесі свого розвитку «пізнавальний інтерес» проходить певні стадії (в залежності від того, яке ставлення учня до навчального предмета та до рівня впливу). Т.Щукіна виокремлює наступні етапи пізнавального інтересу (рис. 1.1.)

Рис. 1.1 Етапи розвитку пізнавального інтересу

Перейдемо до розкриття змісту основних етапів розвитку пізнавального інтересу. Початковою стадією вибіркової спрямованості є *цікавість* – це процес, що зумовлений переважно зовнішніми чинниками, те, що одразу привертає увагу особистості. У школярів цей етап може виникнути під час подання вчителем нової цікавої теми, демонстрування приладу тощо.

Допитливість – як етап розвитку пізнавального інтересу, це такий стан особистості, під час якого учень прагне розширити межі побаченого, він пробує вирішити завдання, першочергові проблеми.

Пізнавальний інтерес – якість, яка визначається пізнавальною активністю, вибірковістю навчальних предметів; це мотив, пізнавальна мотивація.

Інформаційний інтерес пов'язаний з бажанням до розкриття складних завдань та проблем, які є цікавими для учня та застосування їх для пізнання.

Аналізуючи пізнавальний інтерес як рушійну силу, фактор активізації навчального процесу, дослідниця виокремлює рівні його формування:

- 1) нижчий, елементарний рівень пізнавального інтересу (посилена увага до фактів, дій за зразком)
- 2) другий рівень (зацікавленість у причинно-наслідкових зв'язках, бажання їх самостійно встановити)
- 3) третій вищий рівень пізнавального інтересу (інтерес до складних творчих завдань) (Назарець,2003).

Зміст категорії «пізнавальний інтерес» відображено у таблиці 1.2. Інформація, представлена у таблиці, є свідченням того, що пізнавальний інтерес характеризується з трьох позицій:

- засіб навчання (дієвий інструмент вчителя, який скеровує увагу учнів та робить навчальний процес цікавим)
- мотив навчання (тут інтерес переважає інші мотиви, такі як: престиж, досягнення, обов'язок)
- якість особистості (виявляється у тому, що людина досягає потрібного результату попри різноманітні обставини) (Н.Бібік, Г.Щукіна)

Таблиця 1.2

Зміст поняття «пізнавальний інтерес» у наукових джерелах

Інтеграційний психологічний процес, який визначається у ранньому дитинстві активним бажанням до проникнення в суть явищ, до самостійного пошуку розв'язання певних ситуацій, проблем, до одержання знань про навколишню дійсність	Є. Баранова
інтегрована якість людини, що розкриває найбільш значущі її сторони (волю,інтелект, почуття). Пізнавальний інтерес має окреслені ознаки, які можна	Н. Бібік

виміряти та керувати цим процесом. Він відбиває найбільш значущі сторони внутрішнього розвитку людини (волю, інтелект, почуття) і визначається об'єктивними умовами появи і розвитку	
Бажання учня дізнатися щось нове, зрозуміти невідомі факти, властивості предметів, явищ навколишньої дійсності, прагнення вникнути в їх зміст, віднайти причинно-наслідкові зв'язки.	Т.Поніманська
Бажання до пізнання, яке проявляється в активному вибірковому ставленні учня до вивчення змістових ознак та властивостей предметів, явищ, способів діяльності	О. Савченко
Складне ставлення особистості до явищ навколишньої дійсності, предметів, через яке демонструється бажання до ретельного вивчення, пізнання істотних властивостей	Г. Щукіна

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що досить часто поняття «активізація навчання» та «активізація пізнавального інтересу» розглядають як ідентичні. Однак, науковець Т.Шамов вважає, що активізація пізнавального інтересу є мобілізацією емоційних, розумових, фізичних зусиль учня; засобом реалізації та досягнення освітніх цілей та завдань (Назарець, 2003).

Вважаємо, що пізнавальний інтерес сприяє активізації навчального процесу у школі (активізуються також психологічні процеси: пам'ять, увага, мислення, уява, сприймання), робить її продуктивнішою.

Поняття «активність» під час навчання, можна трактувати як: активність учнів у навчанні, так і активність власне навчального процесу. Активність учнів у навчанні, на думку В.Орлова, це ставлення школярів до пізнавальної діяльності, бажання досягнути результатів за певний відлік часу. Науковці доводять, що активність залежить від психологічних процесів (увага,

наполегливість, інтерес, аналіз, синтез тощо). Учні проявляють активність шляхом постановки запитань, бажання мислити критично, прояв пізнавальної самостійності, творчості.

До ознак сформованості активності відносять: енергійність, ініціативність, інтерес, самостійність, відповідальне ставлення до діяльності, наполегливість у виконанні завдань та досягненні цілей. Як переконливо зазначає А.Гебос, активізація діяльності – це процес формування пізнавальної активності учнів під час навчання.

У психологічній науці є таке поняття, як активізація пізнавального інтересу – каталізатор, що сприяє активізації розумових дій, дає можливість учням здобувати необхідні знання.

Педагогічне вчення зорієнтоване на розкриття змісту поняття «пізнавальна активність» учня, що виступає показником якості навчальної діяльності, це налаштованість школярів на інтенсивне здобуття знань. Пізнавальна активність характеризується готовністю до виконання роботи, бажанням самостійно діяти, це якість виконаної роботи, вибір оптимальних способів вирішення завдань.

Навчальна діяльність визначається такими ознаками активності учнів, як:

- ✓ постановка запитань учнів (до однокласників, вчителя);
- ✓ вміння аналізувати власні помилки, самокритичність;
- ✓ практичне застосування одержаних знань;
- ✓ залученість до колективної діяльності;
- ✓ вияв самостійності та ініціативності;
- ✓ самооцінка, самоконтроль.

Стимулами пізнавальної активності у навчальній діяльності є пізнавальний інтерес (внутрішній стимул), та педагогічні прийоми (заохочення, мотивація, визнання успіхів учнів, підкреслення позитивних якостей, прояв довіри до учнів) – це зовнішні стимули.

Таким чином, здійснений теоретичний аналіз підходів проблеми формування пізнавальних інтересів, дозволив нам інтерпритувати ключову дефініцію нашого дослідження «*пізнавальні інтереси*» як певний стан особистості, її спрямованість, що визначається зацікавленістю, постійним бажанням до пізнання, одержання нових знань. Відтак, пізнавальні інтереси – це мотив навчальної діяльності, який визначає розвиток особистості.

1.2 Особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів

Згідно Національної стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, основним завданням визначено – трансформація освітнього процесу на принципах розвивальної педагогіки, яка зорієнтована на раннє розкриття здібностей та потенціальних можливостей учнів, з урахуванням їх індивідуальних, вікових та психологічних характеристик (Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, 2013).

З метою забезпечення раннього розвитку та успішного прориву у системі освіти потрібно сприяти створенню у загальній середній освіті методики раннього розкриття здібностей учнів, їх інтересів, підібравши для цього відповідний діагностичний інструментарій.

Перехід дитини від дошкілля до молодшого шкільного віку, особливості формування особистості учня розкривали у своїх працях відомі науковці, такі, як: Ш. Амонашвілі, Т. Байбара, Г. Беленька, С. Коробко, О. Проскура, О. Савченко та ін.

Наукові напрацювання Є. Баранової, Н. Бібік, О. Дусавицького, А.Маркової, Н. Морозової, О. Шукалової, Г. Щукіної присвячені особливостям формування пізнавального інтересу учнів як головної мотивації у навчальному процесі.

Процес формування пізнавальних інтересів учнів також розкривався на основі:

- використання ігрових технологій навчання в освітньому процесі (Л.Божович, Н. Кудикіна, Л. Лохвицька, О. Матюшкін)
- диференціації та індивідуалізації (Ю. Бабанський, В. Бондар) реалізації гуманістично-особистісного підходу у навчанні (Ш. Амонашвілі, В.Давидов, О. Дусавицький, Т. Пушкарьова).

Аналіз праць науковців засвідчив, що є суттєва відмінність у психологічному розвитку, а й відтак, у формуванні пізнавальних інтересів, дітей шести та семирічного віку. Діти шестирічного віку не зовсім готові до пізнавальної діяльності, адже для них провідною є рольова гра, а психічні процеси, такі, як пам'ять, увага, мислення, уява – ще на стадії формування, а це – запорука продуктивної навчальної діяльності у початкових класах.

Беручи до уваги інформацію, представлену у дисертаційному дослідженні Т.Пушкарьової на тему «Дидактичні умови організації особистісно орієнтованої навчально-пізнавальної діяльності шестирічних учнів» (2010), констатуємо, що освітній процес можна побудувати ефективно, орієнтуючись на особливості нахилів, здібностей та інтересів молодших школярів.

Зазначимо, що досить довгий період часу підготовка дітей до навчання в школі зводилася на сформованості навичок читання, письма, дотримання чітких шкільних вимог. Вчителі більш прихильні до тих учнів, які вже вміють добре читати, рахувати, писати, у них сформовані загально навчальні вміння та навички.

Однак, цінними у межах нашого дослідження, нам видаються міркування дослідників С.Нагорної та І.Храпова, які переконані, що про рівень готовності дитини до засвоєння елементів навчальної програми свідчать не знання і певні навички (читання, письмо), а – рівень сформованості пізнавальних інтересів та нахилів дитини (Мойсеюк, 2001). Науковці доводять, що одного тільки позитивного відношення до навчання у школі недостатньо для того, щоб організувати успішне навчання. Дітям

повинно бути цікаво, їх має захоплювати зміст тієї інформації, яку вони сприймають, яку вони опановують під час уроків, приваблювати процес пізнання.

Як наголошує дослідниця М.Урбанська, шести та семирічних дітей не треба ціле направлено вчити писати і читати, потрібно намагатися сформувати у них індивідуальні якості, як є значущими на початковому етапі навчання у школі. На думку науковиці, рівень сформованості навчально-значущих якостей впливає на успішність опанування учнями навчальної інформації на початку навчання. Але, помилково думати, що вся навчально-виховна робота у школі повинна зводитися тільки до формування значущих якостей. Завдання вчителя – сприяти гармонійному розвитку особистості учня.

Н.Бібік розкриває особливості соціальної позиції учня шести років, його становлення, аналізує особливості формування пізнавальних інтересів через певну своєрідність, адже у шестирічних ще досить яскраво помітні риси дошкільника та, водночас, - це вже молодші школярі, які повинні бути зосередженими, активними та самостійними (Бібік, 2011).

Утвердження навчальних мотивів відбувається ще у дошкільному віці, це вік «чомучок». Діти цього віку (5-6 років) активно пізнають світ, всім цікавляться, задають питання типу «хто?», «що?», «для чого?», «чому?» - це є проявом пізнавального інтересу, що виступає основою мотиваційного відношення до навчальної діяльності. Хоч такий прояв інтересу носить ситуативний характер, він зорієнтований на майбутнє навчання у школі, де учні будуть із захопленням пізнавати таємниці предметного світу. Інтереси дошкільнят – це «світ людей», вони зосереджені на соціальних мотивах, які є не зовсім усвідомленими. Згодом учні починають більш диференційовано обирати діяльність, яка їм подобається. Мотивом можуть бути особистість досягнення школяра, сама діяльність, її змістове наповнення та суспільне значення, успішність чи неуспішність у досягненні результатів. Учні

молодшого шкільного віку взмозі віднайти провідний мотив з-поміж інших, вони намагаються зайняти важливе місце у соціумі, хочуть утвердити свій соціальний статус «Я учень». Основою для цього виступають наступні мотиви: «я буду дорослим», «я буду самостійним», «я буду добре поводитися на уроках», «мене будуть хвалити» тощо.

Дослідник Н.Шевченко виокремлює формування мотивів молодших школярів як:

- по-перше: розширення мотивів (у молодших школярів з'являються нові мотиви, вони розширюють соціальні контакти)
- по-друге: підсилення змістоутворювальної функції (мотиви виступають не лише як активація поведінки, але й починають визначати процеси постановки відповідних завдань та цілей)
- по-третє: мотиви набувають конкретизації та опредмечення, стають стійкими інтересами молодшого школяра. Мотиви виявляються через здатність дитини дивуватися, прагненні дізнатися щось нове, бажання допитливості, з'являється відчуття «компетентності» (Костюк, 1999).

Зазначимо, що термін «компетентність» в освіті розглядається як готовність до навчання в школі. Компетентність у загальному трактуванні розглядаємо як: відповідність вимогам, певним критеріям обраної діяльності, опанування необхідним колом знань, вміння та готовність досягати поставлених результатів та керувати ситуацією.

Нам імпонує думка В.Загвоздкіна, який говорить про базові компетентності готовності учнів до навчання в школі, серед яких:

- ✓ емоційна (вміння сприймати все навчальне навантаження; гідно сприймати розчарування; впевненість у власних силах);
- ✓ соціальна (розуміння норм та вимог, їх дотримання; усталення себе в учнівському колективі; вміння слухати);
- ✓ моторна (активність та ініціативність під час навчання; координація «рука-око»);

- ✓ когнітивна (розвинена пам'ять, увага, вміння їх концентрувати протягом певного часу; вміння сприймати на слух; прояв допитливості та інтересу до навчання, вміння налагоджувати зв'язки) (2002).

На основі опрацювання вітчизняного та зарубіжного досвіду, дослідники Н.Бібік, О.Пометун, О.Савченко виокремлюють ключові компетентності учнів, які потрібно враховувати вчителю задля розкриття та розуміння індивідуальних особливостей молодших школярів.

1) Навчальна компетентність «вміння вчитися»:

- вміння здобувати нові знання, мати до них доступ
- наполегливість та послідовність у навчанні
- вміння обробляти та аналізувати інформацію
- застосування нових знань на практиці, у реальних життєвих ситуаціях

2) Загальнокультурна компетентність:

- розуміння загальнолюдської та національної культури у межах побутової та культурно-дозвілєвої сфери

3) Соціальна компетентність:

- усвідомлення стилю, манер поведінки
- вміння налагодити діалог у різноманітних соціальних групах
- толерантність
- комунікація з однолітками
- вміння вирішувати конфліктні ситуації
- відповідальність за власні вчинки та розуміння їх наслідків.

4) Громадянська компетентність:

- активна громадська взаємодія з іншими людьми
- прояв інтересу до вирішення проблем
- знання власних прав та обов'язків (Савченко, 2000).

Компетентність, що стосується інформаційних та комунікаційних технологій – це вміння використовувати комп'ютер з метою пошуку необхідної інформації, вміння орієнтуватися в інформаційному суспільстві,

оперувати інформацією. Отже, ми дійшли висновку, що ключові компетентності, виступають соціальною та особистісною цінністю, яка впливає на ефективність пізнавальної діяльності молодших школярів.

Дослідниця Г.Беленька подає алгоритм, характеристику та організаційні умови формування кожної з базових якостей. Відтак, навчання молодших школярів відбувається на основі врахування їх фізичного та психічного розвитку, індивідуальних та вікових характеристик, а готовність до навчання – через взаємопов'язані компоненти: фізична, особистісна, інтелектуальна, соціально-психологічна готовність.

Як зазначає А.Кузьмінський, пізнавальні мотиви забезпечуються через одержання задоволення від процесу пізнання та одержаних результатів. Пізнавальна діяльність є провідною сферою життя особистості, саме тому, формування у молодших школярі пізнавальних мотивів вважається основним фактором їх успішності. Як правило, молодші школярі навчаються із задоволенням, але вони зіштовхуються із тиском змісту навчальних предметів, який постійно ускладнюється. Програмові вимоги, на жаль, не завжди відповідають реальним можливостям молодших школярів, що може призвести до зниження навчальної мотивації та успішності (2004).

Для того, щоб пізнавальна активність відповідала вимогам розвивально-виховних програм, на думку М.Марусинець, вчителям потрібно забезпечувати всі необхідні умови, застосовувати інноваційні форми та методи навчання, орієнтуватися на потенційні можливості учня, діагностувати рівень фізичного та психічного стану школярів (Марусинець, 2007).

Динаміка формування навчальної мотивації учнів молодшого шкільного віку проявляється наступним чином:

- 1 клас – з'являється інтерес до навчання, нової позиції учня, нових форм спілкування з однолітками

- 2 клас – закріплюється мотив одержання результатів навчальної діяльності
- 3-4 класи – пізнавальний інтерес до процесу учіння, способів одержання нових знань (Марусинець, 2007).

Отож пізнавальні інтереси виступають провідним мотивом навчання молодших школярів. До етапів динаміки формування пізнавального інтересу молодших школярів дослідники Н. Бібик, В. Бондаревський, О. Дусавицький, Г. Щукіна відносять наступні:

1. Цікавість (прояв реакції на щось нове, на оточення, яке змінилося, бажання утвердитися у новому оточенні). Цікавість проявляється у постановці запитань
2. Допитливість (внутрішня потреба в одержанні нової формації; зацікавленість; задоволення власних інтересів через бажання проникнути за межі відомого) (Бібик .2002).

У структурі пізнавального інтересу науковці виокремлюють наступні компоненти: інтелектуальний, емоційний, творчий, регулятивний.

Інтелектуальний компонент пізнавального інтересу характеризується активним пошуком, дослідницьким підходом, бажанням розв'язання інтелектуальних завдань.

Емоційний компонент пізнавального інтересу – це очікування чогось нового, прояв подиву, почуття радості, успіху. Емоційність проявляється в ініціативному самостійному пошуку необхідної інформації.

Регулятивний компонент пізнавального інтересу розкривається у вмінні долати труднощі, окреслювати чіткий план діяльності, ставлення до результатів цієї діяльності, прояв рефлексії.

Творчий компонент пізнавального інтересу – це вміння самостійно транслювати раніше одержані способи діяльності у нові умови, поєднувати відомі способи дій у нові.

Усі складові пізнавального інтересу є взаємопов'язаними: молодші школярі від зацікавленості переходять до допиливості, потім – до розуміння причинно-наслідкових зв'язків, які дозволяють побачити їх відношення до явищ дійсності, предметів, рівень впливу на особистісний розвиток.

На основі вищесказаного вважаємо, що стимулом до чогось нового є цікавість, те, що привертає увагу школяра. Так, наприклад, дослідник О.Дусавицький цікавість порівнює з феєрверком, що спалахує, але, так само легко і скоро гасне. Згодом цікавість переходить у допитливість, яка визначається бажанням дитини вийти за межі відомого, виникають почуття подиву, радості пізнання. Коли дитині цікаво – її природньою реакцією буде цікавість, це ситуативний інтерес, який викликаний несподіванкою. Натомість, допитливість – це вже більш ширша стадія інтересу, адже учні починають виявляти бажання краще зрозуміти певне явище чи об'єкт (Савченко, 2000).

До ознак допиливості відносять такі зміни у поведінці молодшого школяра, як:

- прояв ініціативи під час уроку
- доручення до обговорення результатів діяльності
- власне розуміння
- читання додаткової інформації
- самостійність та ініціативність у вирішенні завдань тощо.

Пізнавальний інтерес, як наступний етап розвитку інтересу, характеризується бажанням до інтелектуальної діяльності, вникненням у зміст явища, самостійним розв'язанням проблем та пошуком способів вирішення проблемних ситуацій.

Пізнання є особливістю пізнавального інтересу, яке, у віковому аспекті, розглядаємо з усвідомленням зв'язків між періодами дорослішання дитини. З позицій вікової психології та педагогічної науки, де формування пізнавального інтересу молодших школярів вважається провідним

компонентом навчальної діяльності, пізнавальний інтерес – це мотив навчальної діяльності, без якого діяльність молодшого школяра під час навчання не матиме жодного сенсу.

У межах педагогічної науки, пізнавальний інтерес є засобом активізації пізнавальної діяльності молодшого школяра, який робить процес навчання цікавим, захоплюючим, дозволяє виокремити у ньому головні моменти, що привертають увагу, активізують думку учнів, сприяють заохоченню до виконання навчальних завдань.

Н.Бібік, пізнавальні інтереси подає у трьох варіантах:

- 1) засіб навчання (зовнішній стимул)
- 2) мотив навчальної діяльності
- 3) якість школяра (Бібік, 1998)

Пізнавальний інтерес як засіб навчання – це інструмент вчителя, яким він може залучити учнів до роботи, зробити навчальний процес цікавим та захоплюючим. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів починається з їхнім приходом до школи, потім – виникає інтерес до результатів навчання, який призводить до виникнення інтересу до змісту навчання, потреби в одержанні нових знань.

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів потребує врахування їх внутрішніх та зовнішніх проявів. Так як вчитель не в змозі до кінця впливати на мотиви, бажання школяра, потрібно сконцентруватися на засобах навчання, значить, враховувати зовнішні умови. Під час розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів слід пам'ятати, що навчальний процес має бути активним та цікавим, а манера спілкування – доброзичливою. Пізнавальний інтерес, будучи мотивом навчання, сприяє міцності та надійності засвоєння знаць учнями. Цікаво, що в учнів одного класу пізнавальні інтереси знаходяться на різних рівнях розвитку та мають інший характер прояву, що зумовлено віковими, індивідуальними характеристиками школяра, його особистим досвідом.

Цікавими нам видаються наукові пошуки дослідниці О.Лебедевої, яка виокремлює три рівні розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів:

- рівень фактів та відтворювальної діяльності (інтерес є обмеженим)
- рівень виокремлення головних зв'язків та бажання до здійснення пошукової діяльності (учні активно діють з отриманими знаннями, які здобули під час навчання. На цьому етапі молодші школярі вже намагаються відійти від простих елементарних дій та взмозі перейти до самостійного виконання завдань)
- рівень розуміння істотних закономірностей та причинно-наслідкових зв'язків (вияв творчої, дослідницької діяльності молодших школярів, здобуття нових знань та їх інтерпретація у нових практичних умовах).

Подані вище рівні розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів визначаються такими характеристиками пізнавальних інтересів:

- стійкість,
- локалізованість
- усвідомленість (Лохвицька, 2000).

Стійкість пізнавальних інтересів є різною: інтереси можуть бути ситуативними (виникають та зникають разом із ситуацією, яка призвела до їх появи. Це може бути цікавий фільм, розповідь, дослід); відносно стійкими (це інтереси, що пов'язані з певними предметами, завданнями, діяльністю); достатньо стійкими (у інтересу переважає внутрішня мотивація, молодші школярів навчаються залюбки попри несприятливі зовнішні стимули).

Локалізованість пізнавальних інтересів може бути: аморфною – школяр постійно відволікається під час уроку, неуважний, для виникнення інтересу дот навчання потрібен зовнішній стимул; широкою – наявність внутрішніх спонукань, в учнів присутній інтерес до різноманітних навчальних предметів, вони опановують інформацію з багатьох джерел, навіть поза межами уроку; чіткою – переважають домінуючі інтереси, які включають здібності, нахили молодших школярів.

Усвідомленість пізнавальних інтересів виступає важливим параметром до здійснення навчальної діяльності, вона визначає цю діяльність (Лохвицька, 2000).

Отже стверджуємо, що пізнавальні інтереси – це вагомі фактори освітнього процесу. Які мають вирішальний вплив на організацію позитивної атмосфери навчання та визначають рівень пізнавальної діяльності молодших школярів.

Розвиток пізнавальних інтересів характеризується індивідуально-психологічними особливостями молодших школярів, впливом соціуму, що виявляються у наступних виявах:

1. Інтелектуальна активність – у школярів виникає бажання ставити пізнавальні запитання вчителю, постійно щось уточнювати або ж накреслювати перспективу подальшого здобуття інформації. Учні є активними учасниками різноманітних видів діяльності, схильні до висловлення власних думок, внесення доповнень та коректив; легко інтерпретують отримані теоретичні знання – переносять їх у практичну площину, діляться інформацією з однокласниками.
2. Емоційний прояв – це жести, міміка учнів, активні вигуківання та обмін емоційними враженнями від знань з однокласниками, які виникають на основі радості від процесу розуміння інформації та впевненості у власних силах; відчуття успіху у діяльності.
3. Вольовий прояв – реакція учнів, їх зосередженість уваги або ж відволікання на уроці. Наприклад реакція на шкільний дзвоник: одні учні, почувши дзвінок, продовжують працювати, доводять справу до кінця, інші учні – припиняють свою роботу зразу, не доводять справу до завершення, виходять на перерву.
4. Вільний вибір діяльності – дитина самостійно надає перевагу тому чи іншому виду діяльності, проявляє інтерес, власні можливості.

Доведено, що у навчальному процесі відображаються складові пізнавальної діяльності учнів. В учнів молодшого шкільного віку добре розвинене практико-дієве та наочно-образне мислення, вони здатні розв'язувати завдання, опираючись на словесно-логічне мислення. Просторова орієнтація молодших школярів теж сформована, вони чтко розрізняють поняття «внизу-вгорі», «попереду-позаду», «зліва-справа» і т.д.

Пізнавальні можливості учнів виявляють у:

- ✓ постановці великої кількості запитань;
- ✓ їх цікавлять нові ігри та ідеї;
- ✓ школярі виявляють зацікавленість до здійснення дослідницької діяльності; прагнуть вирішувати багато справ одночасно, навіть тих, які виходять за межі їхніх можливостей;
- ✓ плануванні ігрової діяльності;
- ✓ виявленні інтересу до опанування методами та навичками навчальної діяльності, які сприяють покращенню освітнього процесу з пошуком засобів розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Застосування сучасних освітніх технологій в освітньому процесі є ефективним засобом підтримки інтересу молодших школярів до навчання. Нам імпонує думка О.Савченко, яка доводить, що використання освітніх технологій, зокрема ігрових та проектних, поєднання їх з навчальною діяльністю – дозволяє дитині поступово перейти від ігрової до навчальної діяльності (Савченко, 2000).

На нашу думку, систематичне включення проектних технологій в освітній процес сприятиме поступовому переходу акцентів соціальних мотивів молодших школярів до пізнавальних. Такий перехід стає можливим за умови вдало підібраних проектів, їх змісту та соціальної значимості, чіткої організації та проведення, адже пізнавальні проекти активізують інтерес учнів, розвивають кмітливість, уяву, вміння працювати у колективі, виробляють практичні уміння та навички.

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів також зумовлений певними чинниками, такими як:

- 1) психологічні (створення сприятливої емоційної атмосфери, доброзичливе особистісне спілкування, врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів, їхніх здібностей)
- 2) освітні (врахування змістового наповнення навчальних предметів: цікавий матеріал, проблемні завдання)
- 3) процесуальні (форми, зміст, оптимальні методи, засоби взаємодії вчителя з учнями)
- 4) соціальні (вплив соціуму: батьки, учителі, друзі, ЗМІ на особистість школяра).

Разом з тим, зазначимо, що є ті чинники, які негативно впливають на розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів. До них ми відносимо наступні:

- 1) психологічні (страх до труднощів, невміння вирішувати проблеми, особистісні якості вчителя)
- 2) освітні (занадто складний навчальний матеріал, значний обсяг того, що учням слід засвоїти)
- 3) процесуальні (одноманітність освітнього процесу, відсутність зв'язку теорії з практикою)
- 4) соціальні (занадто авторитарна позиція батьків).

Таким чином, нами проаналізовано особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, розкрито провідні мотиви навчальної діяльності, зміст ключових компетентностей, які повинні опанувати учні під час навчальної діяльності.

1.3 Загальна характеристика проектних технологій та їх використання в освітньому процесі

Освітній процес сьогодні відбувається шляхом активної взаємодії вчителя та учнів, навчання ж носить – особистісний характер, спрямоване на реалізацію потенційних можливостей кожного школяра. Вчитель, подаючи учням навчальну інформацію, вкладає у змістове наповнення предмета власне ціннісне та емоційне відношення, демонструє вихованцям свої особистісні переконання, мотивації, пріоритети, життєві установки. Вчитель – є тим взірцем, який вкладає істини, а процес пізнання цих істин подекуди залишається за межами такого вчення. Саме тут, прослідковуємо проблему щодо необхідності формування творчого мислення молодших школярів і, як наслідок, поступання вчителем своєї лідерської позиції у питання присвоєння знань та життєвого досвіду. Використання елементів дослідницької діяльності у педагогічних технологіях дає змогу вчителю не просто навчати, а допомагати учням вчитися, скеровувати їх на пізнавальну діяльність (Державний стандарт початкової загальної освіти: станом на 16 листопада 2000 р, 2006).

Метод проектів, проектні технології – виступають одним з найбільш поширених способів дослідницької праці учнів, розвитку їх пізнавальних інтересів. Проектні технології не є сьогодні чимось новим у освітній практиці. Сам метод проектів з'явився ще на початку ХХ століття в США, тоді він мав назву – «метод проблем» та був пов'язаний з провідними ідеями гуманістичного напрямку освітньої філософії. Даний метод розроблений американським педагогом Джоном Дьюї та його ідейниками В.Кілпатриком.

Філософ Дьюї (1859 – 1952 р.) – яскравий представник напрямку «інструменталізм», він був переконаний, що будь-яка теорія чи ідея, що має цінність для людини є інструментом дії (Коваленко, 1997). В основі концепції педагога виступає проект «навчання через виконання», тобто вироблення в учнів практичних навичок вирішення життєвих проблем та

проектування. Дьюї вважав, що учень, який є пасивним слухачем – просто даремно витрачає значну кількість енергії. Натомість, дослідник пропонував учителям у процесі навчання враховувати наступні фактори: інтерес та уява. Такі переконання американського педагога вказує на появу інтересу до дослідницької праці, адже методика застосування проектних технологій базується на принципі навчання із захопленням та інтересом. Вся навчальна діяльність повинна інтерпритуватися через дитячу особистість, її власні погляди та переконання. Слід спрямувати дитину на розуміння потреби для себе практичного використання таких методів, які б дозволяли їй досягнути поставлених цілей. Звідси випливає наступне: знання, які вже є у дитини, становлять основу будь якого навчального предмету (суб'єктивний досвід), є підґрунтям для побудови усвідомлених занять. Послідовник ідей Дьюї – В.Кілпатрик, проектні технології трактував як, метод планування діяльності для розв'язання навчального чи виховного завдання у життєвій практиці (Коваленко, 1997). Проект, на думку педагога, - це поєднання дій, текстів, документів, певний задум з метою побудови об'єкта, предмета, продукування чогось теоретичного. Така діяльність завжди є творчою.

Сьогодні в Україні відбувається активне включення проектних технологій навчання в освітню практику. Проектні технології застосовуються і на уроках, і в додатковій освіті. Основним завданням використання проектних технологій навчання – є орієнтування молодших школярів на створення власного інтелектуального продукту діяльності, а не просто засвоєння певного навчального матеріалу. Учні повинні актуалізувати нові потрібні знання, приймати поради вчителя та інших учнів, залучатися до виконання індивідуальної, групової, пізнавальної діяльності (Нова українська школа: poradnik dla vchytelja, 2017).

Навчальний проект – це така форма проектування занять, що визначає комплексну діяльність учасників, що спрямована на одержання освітньої продукції за певний час – від 1 уроку до декількох місяців. Метою

навчального проекту є створення вчителем певних умов, що забезпечують індивідуальний досвід проектної роботи молодших школярів. Основні завдання наступні:

- прищеплення учням вміння самостійно отримувати знання, та застосовувати їх для вирішення практичних пізнавальних задач;
- формування комунікативних навичок, вміння працювати у групах, занурюватися у різноманітні соціальні позиції (виконавець, лідер, посередник тощо);
- виробляти вміння застосування дослідницьких прийомів: аналіз певної інформації, вміння аналізувати її з різних позицій, здатність до висунення гіпотез, вміння узагальнювати (Проектна діяльність учителя й учня початкової школи. Програма спецкурсу для вчителів початкової школи, 2008).

Метод проектів – це технологія, що направлена на використання одержаних знань у практичній діяльності та одержання нових знань. Учні, які залучені до створення проектів мають змогу опановувати нові невідомі способи діяльності у соціумі, проявляти себе, власні пізнавальні інтереси. У проектній технології навчання має місце комплекс ідей, які раніше представив філософ Дьюї, а саме: «Дитинство – це є повноцінне життя, а не просто підготовка до нього» (Сазоненко, 1999).

Таким чином, освіта повинна будуватися на тих знаннях, які будуть потрібні дитині у житті, у реальних аспектах соціуму. Освітній процес слід організувати так, щоб були враховані інтереси дитини, її потреби, її власний життєвий досвід. Застосування проектних технологій у навчанні дозволяє учням разом з учителем досліджувати навколишній світ. Все, до чого залучаються школярі, вони повинні робити самостійно: планувати, аналізувати, виконувати, оцінювати, усвідомлювати соціальну значимість. Метод проектів спрямований на те, щоб учні вчилися організувати власну

діяльність у співпраці з іншими учасниками, вмiли інтерпритувати інформацію, яка потрібна для вирішення певного проекту.

До основних переваг методу проекту слід віднести наступні:

- ✓ зацікавленість учнів
- ✓ прояв ентузіазму у роботі
- ✓ єдність з реальним життям
- ✓ можливість проявити себе, власні лідерські позиції
- ✓ допитливість
- ✓ вміння комунікувати у колективі, групі
- ✓ дисциплінованість та самоконтроль (Сазоненко, 1999).

Основою методу проектів є формування пізнавальних інтересів, творчих нахилів учнів, розвиток вміння працювати самостійно, орієнтуватися у інформаційному просторі, здатність до критичного мислення. Метод проектів направлений на самостійність молодших школярів – їх парна, індивідуальна, групова робота, до якої вони залучаються на час виконання проекту.

Метод проектів – це завжди розв’язання якоїсь проблеми, застосування методів, інтегрування знань, умінь з різноманітних галузей техніки, методики тощо. У проекті учні повинні повністю розкрити проблему, висунути гіпотези, віднайти найкращу серед них, окреслити план дій вирішення даної проблеми. Для організації проекту слід дотримуватися наступних вимог:

- 1) проект має організовуватися за ініціативою школярів. Тема проекта – спільна, але способи його вирішення та презентування – різні.
- 2) Проект – це соціально значимий об’єкт для учнів, вчителя, батьків, інших людей.
- 3) Організація та вирішення проекту – це дослідницька робота
- 4) Проект є педагогічнозначим: учні отримують знання, вчать будувати стосунки, вивчають нові способи дій та мислення.
- 5) Проект потрібно планувати заздалегідь, разом з тим, він є досить гнучким, та може містити зміни у процесі виконання.

- 6) Проект спрямований на розв'язання певної проблеми, зорієнтований на конкретного споживача.
- 7) Проект є реальним, має враховувати наявні шкільні ресурси (Перспективні освітні технології, 2000).

Також слід розглянути загальноприйняту класифікацію навчальних проектів за певними критеріями:

- Проекти за предметно-змістовим наповненням:
 - *Монопредметні* (проект, у рамках одного навчального предмета)
 - *Міжпредметні* (проекти, що передбачають інтегрування тематики декількох навчальних предметів)
 - *Над предметні* (проекти, що виходять за межі предметів, наприклад: «Магія писанки», «Мій новий комп'ютер» та ін..)
- Проекти за домінуючою діяльністю:
 - *Прикладні* (проекти, у змісті яких передбачено виготовлення конкретного виробу. Такі проекти мають чітку структуру, кожен учень – конкретну роль)
 - *Рольові (ігрові) проекти* (під час такого ігрового проекту учні імітують соціальні ролі, відтворюють поведінку реального життя. Структура цих проектів не є сталою, вона впливає з поведінки та реакцій її учасників)
 - *Інформаційні проекти* (проекти, що тісно пов'язані з аналізом інформації, узагальненням фактів, подій)
 - *Мистецькі (творчі) проекти* (у цих проектах переважає творчий підхід до виконання та представлення результатів проектної діяльності. Тут немає чіткої структури, основне завдання – творче нестандартне презентування кінцевого продукту)
 - *Дослідницько-пошукові проекти* (зміст даних проектів – вирішення учнями конкретної проблеми, вироблення у них навичок пошукової дослідницької діяльності)

- Проекти за характером контактів:
 - *Одна вікова група учнів* (учні одного класу залучені до виконання проекту)
 - *Різновікова група учнів* (проекти шкільні, міські, регіональні тощо)
- Проекти за обсягом зробленої роботи
 - *Міні-проекти*
 - *Складні проекти*
- Проекти за кількістю учнів
 - *Індивідуальні* (індивідуальне виконання проекту одним учнем)
 - *Парні проекти* (до виконання проекту залучені двоє учнів)
 - *Групові проекти* (проект виконується групою учнів)
- Проекти за тривалістю:
 - *Короткотривалі* проекти (тривалість проекту: 1-2 уроки) с
 - *Середньо тривалі* проекти (тривалість проекту: тиждень – місяць)
 - *Довготривалі* проекти (один - декілька місяців) (Проектна діяльність учителя й учня початкової школи. Програма спецкурсу для вчителів початкової школи, 2008).

Щодо структуру проекту, то вона містить наступні елементи:

1. Назва проекту
2. Мета та визначені завдання проекту
3. Терміни виконання проекту
4. Етапи виконання завдань проектної діяльності
5. Умови участі у проекті
6. Проведення проекту
7. Оцінювання результатів проектної діяльності

Під час виконання учнями та їх залучення до проекту, вчитель реалізовує такі функції, як:

- надання допомоги учням у здійсненні пошукової діяльності;
- виступає джерелом інформації;

- слідує за правильністю виконання проекту;
- надає допомогу учням, підтримує та заохочує їх (Проектна діяльність учителя й учня початкової школи. Програма спецкурсу для вчителів початкової школи, 2008).

Далі, відповідно до логіки проблеми нашого дослідження, слід розкрити зміст поняття «проектні технології» через усвідомлення похідних категорій та істотних ознак. До таких понять, що складають основу наукового підґрунтя проектних технологій, відносимо «проект», «навчальний проект», «проектна діяльність», «проектування» тощо.

Отже, дефініція «проектні технології» - це синтез двох понять: «проект» та «технологія». Основним поняттям виступає «проект». Дослідники (В. Бурков, Л. Ващенко, О. Землянська, С. Кримський, Н. Масюкова, О. Новиков, Є. Полат, Г. Селевко та ін.) розглядають дане поняття, як:

- форма організації діяльності задля вирішення теоретичних та практичних завдань
- результативна діяльність, що потребує спеціально забезпечених умов виконання
- елемент спільної діяльності одного колективу, які об'єднані спільною метою
- єдність дослідницьких, пошукових форм роботи, які виконуються задля теоретичного чи практичного вирішення важливої проблеми
- продуктивна діяльність
- кінцевий результат діяльності, якого досягають вирішенням практичної соціально значимої проблеми та ін.

Отже, проект – це форма організації діяльності, яка зорієнтована на одержання результату, це результат певної продуктивної діяльності. Таке трактування означеного поняття слід вважати основним у межах розкриття проблеми нашого дослідження (Професійна освіта. Словник, 2000) .

Поняття «технологія» - це система, сукупність принципів .способів, які потрібні для здійснення педагогічного впливу на особистість учня. Технологія – це певний процес, послідовність дій, операцій із застосуванням потрібних засобів. У перекладі з грецької мови «технологія» означає «знання про майстерність». Відповідно, вважаємо, що технологія означає мистецтво навчати.

Дослідники пропонують наступні визначення педагогічної технології:

- 1) засоби та методи відтворення процесів навчання, які призводять до досягнення освітніх цілей (О.пометун)
- 2) система процедур, що спрямована гна вдосконалення професійної діяльності вчителя та призводить до запланованих результатів (С.Гончаренко)
- 3) проект системи, що розкривається на практиці (В.Безпалько)
- 4) методи, засоби, які застосовують з метою досягнення освітніх цілей (І.Зязюн) (Зенленська, 2013).

На основі здійсненого аналізу наукових праць, ми дійшли висновку, що педагогічна технологія – це систематична реалізація на практиці процесу, за допомогою використання засобів досягнення поставленої мети. Це діяльність вчителя, де всі його дії є цілісними та послідовними, а виконання завдань – це успішний кінцевий результат.

Однак, слід зазначити, що на сьогодні не існує єдиного трактування поняття «проектна технологія», є різноманітні визначення методу проектів, а саме:

- метод навчання, спрямований на забезпечення особистісно орієнтованого підходу у навчанні, через налагодження співпраці
- модель педагогічної діяльності з проектування
- педагогічна технологія, що забезпечує інтеграцію знань, їх застосування на практиці, одержання нового досвіду

- система як проектування навчального процесу, як різновид проблемного навчання
- засоби для досягнення педагогічних цілей.

Таким чином, метод проектів можемо розглядати як: *метод навчання*, прийоми, що спрямовані на одержання освітніх цілей у межах організаційної форми; *форму навчання*, узгоджену з усіма учасниками освітнього процесу; *педагогічну технологію*, яка містить планування, ціле покладання, організацію, реалізацію цілей з використанням оптимальних форм, методів, прийомів.

Зміст проектних технологій навчання – це стимулювання інтересу в учнів до вирішення певних завдань, через застосування кола знань, суб'єктивного досвіду, що проявляється у проектній діяльності. Основним аспектом проектної технології є дослідницька пошукова діяльність учнів – від моделювання до визначення проблеми та її вирішення.

Використання в освітньому процесі проектних технологій навчання відбувається через реалізацію наступних дидактичних принципів:

- 1) принцип активності (всі учні є активними учасниками проектної діяльності, залучені до вирішення проблеми)
- 2) принцип продуктивності (проектна діяльність зосереджена на одержання соціально значимого кінцевого продукту)
- 3) принцип технологічності (сукупність дій, операцій у чіткій послідовності)
- 4) принцип застосування суб'єктивного досвіду учнів (вирішення проблем проектної діяльності через врахування життєвого досвіду учнів)
- 5) принцип партнерства та співробітництва (Масол, 2009).

Реалізація даних принципів проектної технології дозволить сформувати в учнів: уміння вирішувати проблеми; аналізувати проблеми; висувати гіпотези; вміння працювати з різноманітними інформаційними джерелами;

вміння використовувати інформацію для вирішення проблемних завдань проектної діяльності.

Застосування проектних технологій навчання є ефективним тоді, коли в навчальній діяльності є чітка постановка дослідницького творчого завдання учням.

У реалізації проектних технологій провідним виступає системний підхід, що забезпечує застосування матеріальних та духовних ресурсів діяльності учнів під час всіх етапів роботи над проектом. Культурологічний підхід – це сукупність спеціальних, загальнокультурних, психолого-педагогічних складових під час організації проектної діяльності. Аксиологічний підхід визначає ціннісні аспекти методу проектів (естетичні, моральні, пізнавальні). Основою цінністю є самореалізації особистості учня. Зміст діяльнісного підходу полягає у впровадженні проектних технологій як певного способу організації навчання. Такий підхід домінуючою цінністю визначає розвиток учня, а діяльність виступає засобом формування його суб'єктності.

Реалізація особистісно орієнтованого підходу сконцентована на створенні комфортного середовища для особистісного зростання учня, реалізації його пізнавальних здібностей. Дослідницький підхід – це включення в освітній процес дослідницьких творчих завдань.

Організація діяльності молодших школярів у межах використання проектних технологій навчання передбачає реалізацію пізнавальних, розвивальних, дидактичних та виховних аспектів, що чітко окреслені у відповідних завданнях.

Проектна технологія навчання є предметом дослідження багатьох науковців (О. Анісімов, В. Беспалько, Ю. Громико, Є. Заїр-Бек, О. Коберник, Н. Матяш, В. Симоненко, В. Слободчиков, С. Ящук та ін.), які визначають її як початкову фазу проекту, що визначає його концепцію, технологічну підготовку.

Отож, проектні технології у педагогіці визначаються у двох аспектах:

- 1) процес розробки вчителем освітніх програм, методик здійснення проектної діяльності
- 2) проектна діяльність учнів , частина навчальної діяльності, спрямована на досягнення поставлених цілей.

Особливості проектних технологій навчання виявляються у структурі.

Тож перейдемо до розгляду структурних етапів:

1. визначення мети (розуміння учнями конкретного проблемного завдання – організація проекту)
2. планування роботи проекту (складання плану дій у межах проектної діяльності)
3. виконання проекту (реалізація проектної задуми)
4. перевірка результатів (підсумок проекту) (Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати, 2003).

Педагогічним завданням проектної діяльності є вироблення в учнів уміння самостійно реалізовувати всі етапи проекту (формулювати мету, визначати завдання, складати план реалізації проекту, само оцінювання результатів проектної діяльності).

На думку С.Гончаренка, такий процес має кілька стадій: на початковому етапі школярі вивчають новий вид діяльності, осмислюють його; далі опановують основними аспектами такого виду діяльності; потім – вчать самостійно подавати проекти, розробляти їх тематику. Відповідно – відбувається формування проектних умінь, вмінь виконувати проектні дії. Учні вчать самостійно здобувати інформацію, застосовувати її, розвивають пізнавальні інтереси (Гончаренко ,2007).

Таким чином, залучення учнів до проектної діяльності сприяє формуванню й розвитку мотивів навчання – бажання вчитися, здійснювати самоосвітню діяльність, вироблення пізнавальних інтересів.

Ми дійшли висновку, що використання проектних технологій навчання в освітньому процесі сприяє: розвитку творчого мислення учнів ; здібностей до самопізнання; формування інформаційної компетентності; вироблення навичок рефлексії, пізнавального інтересу. Успішну організацію пізнавальної діяльності учнів покликане забезпечити застосування проектних технологій навчання. Робота над виконанням проекту дозволяє збагатити світогляд учня новими знаннями, сформувати їх пізнавальні інтереси.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дослідження нами були розкриті теоретичні аспекти розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів та особливості застосування проектних технологій з метою оптимізації даного процесу. Розділ, також, присвячений аналізу ключових дефініцій дослідження, таких як: інтерес, пізнавальний інтерес, проект, технологія, проектна технологія тощо.

На основі здійсненого аналізу, ми дійшли висновку, що пізнавальна потреба, яка виникає у молодших школярів під час навчання (бажання одержати нові знання) базується не лише на зацікавленості предметним змістом, але й на захопленні від самого процесу опанування цим змістом, до отримання способів пізнання. Стимулом для учнів є новизна змісту предмету вивчення, яка й спонукає їх до прояву пізнавальних інтересів.

Було визначено, що пізнавальні інтереси молодших школярів – це певний стан особистості, її спрямованість, що визначається зацікавленістю, постійним бажанням до пізнання, одержання нових знань. Відтак, пізнавальні інтереси – це мотив навчальної діяльності, який визначає розвиток особистості.

На підставі вищесказаного зроблено висновок, що ефективність розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів залежить від

застосування проектних технологій навчання в освітньому процесі, яке сприяє:

- ✓ розвитку творчого мислення учнів ;
- ✓ формуванню здібностей до самопізнання;
- ✓ виробленню інформаційної компетентності;
- ✓ розвитку навичок рефлексії та , відповідно, пізнавального інтересу.

Успішну організацію пізнавальної діяльності учнів покликане забезпечити застосування проектних технологій навчання. Робота над виконанням проекту дозволяє збагатити світогляд учня новими знаннями, сформувати їх пізнавальні інтереси.

Визначено, що зміст проектних технологій полягає у стимулюванні інтересу молодших школярів до процесу розв'язання певних завдань, через застосування кола знань, суб'єктивного досвіду, що проявляється у проектній діяльності. Основним аспектом проектної технології є дослідницька пошукова діяльність учнів – від моделювання до визначення проблеми та її вирішення.

Також, ми дійшли висновку, що існує велика кількість різноманітних навчальних проектів, які можна використовувати з метою розвитку пізнавальних інтересів. Під час залучення до проектної діяльності учні збагачуються новими знаннями, набувають практичних умінь та навичок. Саме у початкових класах, під час виконання проектів, молодші школярі опановують необхідну систему дій для подальшого успішного навчання у старшій школі.

Таким чином, активне включення молодших школярів у проектну діяльність сприятиме виробленню мотивів навчання (прагнення вчитися), залучатися до самоосвітньої діяльності, та, відповідно, розвитку пізнавальних інтересів.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1 Проектні технології як засіб розвитку пізнавальних інтересів учнів

Освітня діяльність закладів загальної середньої освіти сьогодні спрямована на підготовку випускників, які можуть існувати в реаліях сьогодення, швидко та гнучко адаптуватися до постійних соціально-економічних, культурних змін, тісно взаємодіяти у різноманітних суспільних сферах, приймати самостійно рішення, розв'язувати труднощі як особистісного характеру так і соціального. Концептуальні положення Нової української школи, нові соціальні виклики та освітні стандарти загальної освіти, потребують від здобувача освіти того, щоб він був сам «архітектором» освітнього процесу. В свою чергу, це зумовлює необхідність включення в систему освіти проектних технологій, які сприятимуть виробленню в учнів уміння вчитися, через творчий, соціальний та інтерактивний характер, та опору на ініціативність та прояв самостійності молодших школярів на всіх етапах роботи над проектом (Нова українська школа: poradnik dla vchytelja, 2017).

Ми вважаємо, що застосування проектних технологій сприятиме досягненню учнями високих результатів в освіті, так як виступає одним з кращих засобів формування пізнавальних інтересів, що зумовлює прояв їхньої самостійності та активності під час пізнання навколишнього світу тощо.

Згідно Концепції модернізації освіти України, пріоритетним завданням та результатом діяльності школи має стати не просто система знань, умінь та навичок, а набір сформованих ключових компетенцій:

- ✓ інтелектуальна – опанування сумою знань, умінь; застосування одержаних знань у різноманітних життєвих ситуаціях, здатність віднаходити взаємозв'язки та взаємозалежності;

- ✓ соціальна – вміння налагоджувати контакти, взаємодію у різних групах (малих, великих), приймати рішення та брати на себе відповідальність за них, залучатися до вирішення проблем, різноманітних конфліктних ситуацій, виявляти моральне відношення до інших людей, вміти регулювати конфлікти мирним шляхом;
- ✓ інформаційна – опанування різними джерелами одержання знань, здатність обирати оптимальні шляхи;
- ✓ комунікативна – здатність налагоджувати та ініціювати комунікативну взаємодію у різноманітних групах (дорослі, однокласники та ін..) (Закон України «Про освіту»)

На нашу думку, йдеться про сучасне навчання учнів, що має відбуватися у відповідності до всіх необхідних вимог модернізації системи освіти, основою яких виступає особистісно-орієнтований підхід, який ґрунтується на засадах цілсного підходу формування соціально активної людини, вироблення навичок інтелектуальної, самостійної діяльності та формування пізнавальних компетенцій у всьому періоді навчання у початковій школі. Для забезпечення такого процесу потрібні спеціальні педагогічно-організаційні засоби. Вважаємо, проектні технології – одним із засобів формування пізнавальних компетенцій здобувачів освіти. З метою наочного представлення ключових аспектів традиційного педагогічного процесу із застосуванням проектних технологій, укладаємо таблицю 2.1, у якій пропонуємо виокремити їх головні характеристики.

Таблиця 2.1

Характеристика традиційного педагогічного процесу із застосуванням проектних технологій

Основні характеристики	Традиційний педагогічний процес	Застосування проектних технологій
розвиваюче середовище	створюється вчителем із урахуванням віку, вимог реалізованої	Забезпечується спільно суб'єктами освітньої діяльності (педагогом, дітьми і батьками) з урахуванням

	програми	потреб дітей і теми проекту
суб'єкти і їх права	Вчитель організує освітній процес, перш за все, навчальні заняття. Батьки приєднуються до роботи	Молодший школяр вільний у виборі змісту, виду діяльності, способу організації та спрямованості дій, місця, оцінці досягнутого. Вчитель організує спільну взаємодію суб'єктів освітньої діяльності. Батьки беруть участь як рівноправні суб'єкти в освіті своїх дітей
стратегії взаємодії	переважно вплив	педагогічна підтримка, фасилітація - підвищення ефективності (в плані швидкості і продуктивності) діяльності особистості
форми роботи	навчальні заняття, індивідуальна корекційно - розвиваюча робота, гуртки	відкриті навчальні проекти, в яких участь, теми, зміст, форми роботи визначаються в спільну діяльність на основі діалогу дорослих з дітьми
спрямованість підготовки педагогів	підготовка до навчання	підготовка до супроводу
оцінка	діагностика рівня засвоєння змісту освітньої програми	педагогічне спостереження для збору фактів про особливості проявів компетентності кожною дитиною

Отже, проектні технології, які розглядаємо як один із головних засобів формування пізнавальних компетенцій учнів, призводить до зміни традиційної побудови системи освіти та є домінуючою під час навчання учнів, основою якого є підхід зорієнтований на розвиток, дозволяє зрозуміти та дати оцінку процесу дорослішання дитини та формувати її тоді, коли вона знаходиться на піку захоплення процесом навчання.

На імпонують міркування дослідників Ю.Бабанського, А.Маркова, Н.Морозова, які головними джерелами формування пізнавальних інтересів молодших школярів виділяють зміст навчального матеріалу, спосіб

організації пізнавальної діяльності та налагодження стосунків між учнями та вчителем. На цій основі, виокремимо такі характеристики проектної діяльності (її змістове наповнення, організація та педагогічна взаємодія), що дозволять активізувати та сприяти розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Пробудження пізнавального інтересу молодших школярів під час залучення до проектної діяльності, використання проектних технологій, за нашим переконанням, відбувається через утримання проблемної ситуації проекту, яка потребує виділення нового знання та способу дії. Так, наприклад, під час опанування теми «Екологія та здоров'я», способом для залучення учнів до проектної діяльності виступає цікавий зміст та наповнення проблемної ситуації (Люди часто не долюбляють мух, вважають, що вони є небезпечними для здоров'я, однак закони природи говорять про те, що на світі немає нічого не потрібного, і виходить так, що люди зовсім скоро почнуть дякувати мухам....), її новизна (в одному з курортних міст діти почали погано бачити через носіння окулярів для сонця...), а також, звертання вчителя до суб'єктного досвіду молодших школярів (мені відомо, що ви надаєте перевагу джинсовим речам над іншим одягом... Як ви обираєте джинсовий одяг? Що є важливим для вас?).

Ми переконані, що вплив проблемної ситуації, її активізація на формування пізнавального інтересу учнів, зумовлена тим, що подані у ній нові факти та судження є певними психологічними «ловушками», які дозволять учням включитися у процес пізнання (вирішення проблемної ситуації виступає необхідністю) та збуджує у школярів цілий спектр необхідних для розвитку пізнавальних інтересів емоцій (подив, емоційне потрясіння, стрес та ін..). Змістове наповнення джерел інформації (візуальні, аудіальні, аудіовізуальні, мультимедійні) також сприяє активізації пізнавальних інтересів молодших школярів під час залучення до проектної діяльності. Ці джерела інформації дозволяють учням віднайти можливі варіанти вирішення проблемної ситуації. Молодші школярі, у проектній

діяльності, можуть обирати ті джерела інформації, які найкраще задовольняють їхні інтереси, відповідають індивідуальним, психологічним характеристикам, завдяки чому, робота з цими джерелами перегукується з самими учнями, дозволяє проявити емоційні, розумові, психічні процеси, необхідні для розвитку пізнавальних інтересів.

Розкриваючи особливості організації та впровадження проектних технологій в освітньому процесі – слід сказати про роль вчителя, який є головним на етапі залучення учнів до такого роду діяльності. Під час використання проектних технологій, вчитель перетворюється із носія теоретичних знань на консультанта з вирішення певного завдання. Важливим залишається питання щодо того, яким повинен бути сучасний вчитель, які якості мають бути йому притаманні, щоб сприяти вихованню людини вільної, інтелектуальної, зі сформованими базовими компетенціями, здатної до здійснення професійного вибору. Тут, на нашу думку, важливою виступає інформаційна компетентність вчителя, складовими якої є:

- здатність самостійно віднаходити інформацію
- аналізувати та інтерпретувати інформацію
- конструювати, зберігати, передати її, застосовуючи при цьому як традиційні так і сучасні інформаційні технології (Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології, 2005).

Вчитель, який сам з легкістю оперує інформацією зможе передати ці вміння своїм учням. Опираючись на власні погляди, свій професійний досвід та бажання учнів, вчитель обирає найбільш оптимальний та цікавий метод навчання. Саме таким методом є проектна діяльність, головним аспектом якої є методика з формування пізнавальних інтересів молодших школярів, здатності самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, конструювати власні знання.

Зміст підсумкового проекту, який піддається аналізу та оцінки на завершальному етапі проектної діяльності, також, сприяє розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Під час групового обговорення змісту проекту учні можуть побачити життєву цінність одержаних результатів проектної діяльності, усвідомити можливості його застосування у шкільній та позашкільній практиці тощо.

Розуміння молодшими школярами свого особистого вкладу в одержання нових знань, як зазначають В.Блінов та І.Сергеев, перегукується з емоціями радості, успіху, гордості за власні досягнення, одержання задоволення від навчального процесу, яке є найпотужнішим мотивом для пробудження інтересу учнів до процесу пізнання (Киричук, 2002).

На наш погляд, проектні технології, в організаційному плані, сприяють розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів через:

- оптимальне поєднання індивідуальної та групової форм роботи, класної та позакласної форм навчальної діяльності: під час роботи над проектом молодші школярі вчать вчитися не лише на етапі пошуку життєво-важливих знань, але й під час взаємодії з соціумом – як зі шкільним колективом, так і з іншими представниками соціуму, завдяки чому відбувається насичення особистісного досвіду, результати пізнання набувають індивідуального сенсу (через схвалення та визнання іншими результатів своєї діяльності), відтак, розвиваються пізнавальні інтереси;
- варіативність засобів, методів навчання, що використовують на всіх етапах проектної діяльності з розумінням індивідуальних, психологічних якостей учнів та завдань певного типу проекту, через що відбувається поглиблення пізнавальних інтересів учнів.

Педагогічна взаємодія формування пізнавальних інтересів молодших школярів у межах використання проектних технологій, забезпечує суб'єкт-суб'єктні стосунки вчителя (координатор проекту) та учнів на всіх етапах

створення проекту. Вчитель виступає у ролі фасилітатора пізнавальної діяльності молодших школярів: він організовує та керує проектною діяльністю, за потреби надає консультаційну допомогу учням, заохочує учасників проекту до активного осмислення навчання, усвідомлення навколишньої дійсності.

На етапі використання проектних технологій, суб'єктна позиція школяра сприяє тому, що процес пізнання стає для нього важливим, і, як результат, відбувається активізація ряду розумових, емоційних, психологічних процесів, які забезпечують формування пізнавальних інтересів.

Таким чином, здійснений теоретичний аналіз наукових джерел дозволяє зробити припущення, що проектна діяльність молодших школярів інтегрує у собі запити, які ставляться науковцями до змісту навчального матеріалу, конструювання пізнавальної діяльності, стосунків вчителя та учнів, які сприяють розвитку пізнавальних інтересів.

Формування пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій, під час залучення до проектної діяльності, забезпечуються шляхом продумування змісту проблемної ситуації, різноманітних джерел інформації, які використовують учні під час проектування, а також, потенційних можливостей підсумкового проекту; завдяки поєднанню організаційних форм навчання (індивідуальна та групова, класна та позакласна), чіткому відбору дидактичних засобів та методів; за рахунок налагодження педагогічної взаємодії (суб'єкт-суб'єктні стосунки вчителя та учнів).

Так як організація проектної діяльності молодших школярів виступає однією з провідних умов стандартів освіти щ стосується структури освітньої програми закладу освіти, проектна діяльність все активніше застосовується в урочній та позаурочній діяльності учнів. Сьогодні, проектна діяльність розглядається як певна система навчання, де учні здобувають знання та

вміння, зорієнтовані на формування основних компетентностей під час виконання проектів. Залучення учнів до проектної діяльності допомагає їм прогнозувати, міркувати та здійснювати адекватну самооцінку. Під час проектної діяльності школярі вчаться працювати разом злагоджено, набувають досвіду колективної діяльності з однокласниками, з дорослими тощо.

На всіх етапах роботи над проектом відбувається одержання нових знань, вироблення практичних вмінь та навичок. Учні засвоюють нові знання через досягнення цілей та завдань кожного з етапів проектної діяльності. Саме тому, процес одержання знань переходить в особистісну значиму площину. Крім того, проектна діяльність реалізовує міжпредметні зв'язки: відбувається застосування знань у різних сферах, зникають межі між навчальними предметами, йде наближення до розуміння реальних життєвих ситуацій. Поєднання теми проекту з наповненням навчального предмета виявляється у можливості застосовувати освітній потенціал середовища класу задля оптимізації стимулювання навчальної діяльності учнів.

Під час залучення учнів до діяльності з використанням проектних технологій з метою розвитку ізнавальних інтересів слід орієнтуватися на такі результати, як:

- 1) педагогічний ефект від залучення школярів в процес одержання нових знань та їх використання. На етапі досягнення цілей проекту можна говорити про одержання нового якісного результату, що проявляється у формуванні пізнавальних інтересів учнів, їх самостійності у межах пізнавальної діяльності;
- 2) власне виконаний проект. Проектна діяльність забезпечує успішну мотивацію до залучення учнів до самоосвіти (Котелянець, 2010).

Працюючи над проектом, як показують спостереження, більшість учнів використовують підручники та навчально-методичну літературу.

Далі у таблиці 2.2 продемонструємо взаємозв'язок навчальних предметів з темою та проектом.

Таблиця 2.2

Взаємозв'язок змісту навчальних дисциплін з темою проекту

Навчальний предмет	Зміст навчального предмета	Зміст проектної діяльності (використання проектних технологій)
Читання і література	Мова первісних людей тільки формувалася. Їм доводилося вчитися про щось домовлятися для проведення спільних дій. Первісні люди придумували нові слова	При підготовці вистави діти читають розповідь – першооснову вистави, готують сценарій. При виготовленні газети діти складають замітки. При виготовленні будь-яких виробів діти на етапі презентації супроводжують їх показ розповідями, вигаданими сюжетами
Письмо	Для передачі будь-яких відомостей на відстань люди вигадували знаки для позначення предметів і дій	Статті, замітки, сценарії, програми для спектаклю, питання до вікторини діти роблять в письмовому вигляді
Математика	Життя в спільнотах змушувала первісних людей складати видобуток і ділити її на всіх. Перші способи рахунку могли бути пов'язані з зарубками на стінах або паличках, з відкладанням дрібних предметів (горіхів або камінчиків) у відповідність з кількістю чого-небудь	Працюючи з виробами з паперу, виготовляючи костюми з тканини, розподіляючи простір на газеті під замітки і малюнки, діти починають працювати зі схемами, викрійками, розмірами. Виготовляючи намиста, браслети, діти можуть вважати загальне число намистин, інтервал чергування кольорових намистин
Навколишній світ	Життя первісних людей дуже сильно залежала від знання ними навколишньої природи. Вони запам'ятовували все, що	Виготовляючи вироби з різних матеріалів, діти знайомляться з властивостями цих матеріалів
образотворче	Для проведення різних	У багатьох проектах малюнок

мистецтво	ритуалів (наприклад, перед полюванням) первісні люди робили їх наскальні зображення. Крім того, вони робили амулети у вигляді маленьких фігурок тварин	- основна складова частина
-----------	--	----------------------------

Для усвідомлення цілей організації вчителями діяльності з використанням проектних технологій та оцінки рівня розуміння ними її педагогічних можливостей як засобу формування пізнавальних інтересів учнів дослідники провели ряд опитувань серед вчителів. За результатами проведеного дослідження, вчителі дали досить високу оцінку педагогічним можливостям проектної діяльності як засобу формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Для більшої частини респондентів основними цілями організації проектної діяльності учнів є творчість, дослідницька культура та прояв самостійності. Формування пізнавальних інтересів учнів як домінуючої мети виділила незначна кількість вчителів, які пояснюють свою позицію тим, що розвиток пізнавальних інтересів – це потрібна якість кожного учня, яка дає йому можливість активно пізнавати навколишню дійсність під час вивчення навчальних шкільних предметів та самостійно вчитися та само реалізовуватися.

Виокремлення проектних технологій як основного засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів зумовлене її особистісною спрямованістю, яка дає можливість орієнтуватися на вже сформовані пізнавальні інтереси школярів, та дозволяє самостійно одержувати життєво необхідні знання, вміння та навички. Залучені до опитування вчителі вважають, що під час створенні проекту йде активний процес формування пізнавальних умінь та навичок учнів (робота з джерелами науковими, вирішення проблем), і, як результат, посилюється рівень готовності учнів до самостійного здійснення пізнавальної діяльності, яка мотивує розвиток пізнавальних інтересів. Залучення учнів до проектної діяльності посилює

інтерес до навчальних предметів., дозволяє відійти від традиційних рамок навчіння, урізноманітнити навчальну діяльність. Під час активної пошукової діяльності учні усвідомлюють перспективи використання знань певного навчального предмета не колись у майбутньому, а зараз у реальному житті.

Використання проектних технологій, її вільні рамки, дозволяють учням успішно само реалізуватися у навчальному предметі, підвищити власний рівень зацікавленості навчанням, що, зрештою, сприяє підвищенню інтересу до навчального предмета. Важливий і той факт, що проектна діяльність забезпечує необхідні умови для саморелаксації не лише учнів, але й вчителів, дозволяє їм підвищити рівень професійної кваліфікації та позитивного налаштування до учнів.

Таким чином, ми дійшли висновку, що педагогічні можливості проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів найкраще реалізуються під час участі учнів у різноманітних проектах (творчі, дослідницькі, ігрові, прикладні, інформаційні та ін.), які сприяють актуалізації та збагаченню їх суб'єктного досвіду. Використання різноманітних видів діяльності на етапі роботи над проектом забезпечить підсилення педагогічних можливостей, що в них закладені, тим самим, сприятиме розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

2.2 Емпіричне дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів

Зміст попередніх параграфів нашого дослідження свідчить про те, що проблема розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій є досить актуальною та вимагає подальшого розгляду. Наше дослідження опирається на ряд дидактичних принципів, які є

методологічно важливими для становлення ключових моментів виховання особистості школяра та залучення його до пізнавальної діяльності (І.Бех):

- 1) принцип забезпечення емоційного забарвлених виховних ситуацій, що полягає у безпосередньому впливі вчителя на особистість учня, та заохочення його до прояву та відповідності моральних вимог. Виховна ситуація є тією соціальною умовою, яка дозволяє дитині проявити себе та змотивувати її до взаємодії з навколишньою дійсністю. Така взаємодія стає можливою під час створення психологічних умов, що забезпечать вироблення в чнів емоційних відношень до пізнання світу.
- 2) принцип гуманістичного спілкування, що виявляється у залученні молодших школярів до розуміння суспільних цінностей. За таких умов учні усвідомлюють власну особистість, проявляють себе та інтерес до навчання, відтак, й до пізнавальної діяльності.
- 3) принцип застосування співпереживання у вихованні молодших школярів. Вчителю потрібно постійно пробуджувати інтерес учнів, впливати на них емоційно, тим самим, провокуючи подібні емоції. Учень, натхненний емоціями та настроєм вчителя, зможе черпати власну енергію задля пізнання нової інформації, вироблення практичних мінь та навичок, і, як, результат, формування пізнавального інтересу.
- 4) принцип аналізу та розуміння власних вчинків та вчинків інших людей. Вчитель повинен навчити учнів систематично аналізувати свої дії, розуміти та адекватно сприймати дії уінших учасників освітнього процесу. Це допоможе краще засвоїти моральні норми та цінності, сприятиме виробленню стійного пізнавального інтересу до навчання ,вивчення навчальних предметів (Бех, 2003).

Підвищення ефективності та результативності навчального процесу стає можливим за умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, що

дозволяють активізувати їх пізнавальну активність, яка зосереджена на опануванні новими знаннями, збагаченні та їх практичному використанні.

Отже, рушійним механізмом пізнавальної діяльності є пізнавальний інтерес, формування якого у молодших школярів відбувається за дотриманням певних умов (мова про які піде далі, у наступних параграфах нашого дослідження).

Вивчення наукових аспектів з проблеми дослідження, узагальнюючи різноманітні точки зору науковців, пізнавальний інтерес інтерпретуємо як специфічну властивість людини, що проявляється у: мотиваційній готовності та розумових діях щодо пошуку оптимальних шляхів опанування теоретичними знаннями; самостійному виділенні цілей та відшукуванні досі невідомих способів їх досягнення; бажанні активізувати власні морально – вольові сили для застосування одержаних результатів у процесі подальшого пізнання.

Для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів важливу роль відіграє чітка продумана організація процесу навчання, виділення системи організаційних умов їх формування. З цією метою, вважаємо за необхідне, перш за все, визначити рівень розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій. Це стає можливим за умови проведення емпіричного дослідження стану сформованості означеної якості.

Отож констатувальний етап дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій проводився згідно мети та визначених завдань роботи.

У відповідності до визначених завдань нашого дослідження, з метою визначення рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, нами було організоване та проведене емпіричне дослідження. До експерименту були залучені учні 4-их класів філії «Голошинська початкова школа» Білоберізької сільської ради. Вибірка складала – 54 учні.

Метою експерименту було визначення стану сформованості пізнавальних інтересів учнів. До *основних завдань* експериментального дослідження означеної проблеми віднесено наступні:

- 1) визначення критеріїв розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів з відповідними показниками та виокремлення рівнів;
- 2) підбір відповідних методик для діагностування рівня розвитку пізнавальних інтересів учнів;
- 3) з'ясування стану сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій.

Науковці, що займалися проблемою дослідження пізнавального інтересу молодших школярів, цікавилися питанням щодо виокремлення його критеріїв – основних ознак, через які здійснюється оцінювання, опис ознак властивості. Так, дослідниця М.Марусинець розкриваючи питання виділення критеріїв пізнавальних інтересів учнів, називає наступні:

- ✓ допитливість учнів, яка проявляється у грамотно побудованих запитаннях;
- ✓ ініціативність дій школяра – його активне включення у дискусії, різноманітні обговорення;
- ✓ інтерпретація інформації поза межами шкільного процесу;
- ✓ вільне оперування засобами розв'язання розумових завдань, орієнтування на спосіб дії;
- ✓ прояв самостійності мислення, критичність та самокритичність (Марусинець ,2007).

Л.Лохвицька до головних складових пізнавального інтересу учнів відносить такі, як:

- ✓ емоційні вияви (зацікавленість навчальним предметом; одержання задоволення від навчання; оптимістичне налаштування на уроках; бажання вивчати новий матеріал)

- ✓ когнітивні показники (вміння ставити запитання до прочитаного . побаченого чи почутого; замученість до дискусії з однокласниками)
- ✓ вольові риси (прояв ініціативності та самостійності на етапі вирішення складних завдань; допитливість, терпіння, сила волі під час вирішення проблем у навчанні; вміння само організовуватися під час навчальної діяльності). Сюди ж науковиця відносить ступінь розвитку навчальних умінь, навичок самоконтрольної діяльності, вміння проявляти себе у ситуаціях навчальних, творче використання одержаних знань (Лохвицька, 2000).

Нам імпонують міркування Т.Алексєенко, який аналізуючи проблему формування пізнавальних інтересів учнів під час навчання у школі, критеріями, що найбільш точно розкривають всі грані пізнавального інтересу, виділяє наступні:

- ✓ енергійність
- ✓ старанність під час виконання певних дій
- ✓ бажання та прагнення опанувати знаннями самостійно
- ✓ здатність обирати спосіб діяльності
- ✓ застосування одержаних знань у нових навчальних ситуаціях
- ✓ прояв ініціативності, самостійності та оригінальності у навчальній діяльності (Алексюк, 1998).

Таким чином, на підставі проведеного аналізу, нами були виокремлені критерії пізнавального інтересу молодших школярів з відповідними показниками, що подані нижче у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Критерії та показники пізнавальних інтересів молодших школярів

Критерії	Показники
<i>Когнітивний</i>	обізнаність зі способами збору та обробки інформації (уже засвоєні знання, вміння, навички, на яких ґрунтуватиметься вивчення нового) пізнавальна

	самостійність (самостійність характеру вибору завдання та діяльності з його розв'язання) застосування здобутих знань у практичній діяльності (наявність власної позиції)
Мотиваційний	потреба у пізнанні нового (наявність вираженого пізнавального інтересу як форми прояву потреб і мотивів навчання, ініціативність, самостійність (автономність) під час виконання завдань різної складності) ставлення до додаткового навчального навантаження (домінування зовнішніх або внутрішніх, відповідно до навчальної діяльності, мотивів засвоєння нових знань) прагнення поділитись набутим знанням (позитивні інтелектуальні почуття)
Емоційно-вольовий	інтенсивність та глибина пов'язаних з навчанням емоційних проявів (енергійність, здатність до тривалого напруження під час занять, самоконтроль та самоорганізованість під час занять, наполегливість, терпимість)

Отже, до показників сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за *когнітивним критерієм* відносимо сконцентрованість на об'єкті пізнання, його усвідомленість. Роль пізнавального інтересу для успішного здійснення навчального процесу полягає у тому, що він виступає в єдності суб'єктивного та об'єктивного у межах пізнавальної діяльності; розкриває принципи переходу зовнішнього у внутрішнє; сприяє активізації мислинневих процесів, прояву емоцій та волі, які визначають успішність навчання, та й всю пізнавальну діяльність загалом. Розвиток пізнавального інтересу, розумової активності проявляється у допитливості учнів, вмінні ставити запитання, бажанні самостійно долучатися до діяльності (власна

ініціатива), вправно використовувати одержані знання та вміння, бажанні ділитися інформацією з іншими учасниками освітнього процесу.

Мотиваційний критерій розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів – це , насамперед, мотив – те, що змушує особистість виконувати певні дії, те, що мотивує її. Мотивація до навчальної діяльності – це те поняття, яке включає всі типи спонук (бажання, мотиви, потреби, цілі, ідеали, прагнення тощо) ,це певна система мотивів, що заохочує до дій, до навчальної діяльності. Мотиваційний критерій розвитку пізнавальних інтересів учнів проявляється у позитивному налаштуванні до виконання різних завдань, прагненні дізнатися щось нове, бажанні ділитися цими знаннями, орієнтування на досягненні успіху у навчальній діяльності, прояву власних потенційних можливостей.

Головними показниками розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів виступають, також, їх емоційні вияви – *емоційно-вольовий критерій*, до показників якого належать енергійність, прояв інтелектуальної радості, обмін враженнями, бажання до виконання успішного навчальних операцій, зосередженість на вільному виборі типу діяльності.

Проведений аналіз психолого-педагогічних джерел дозволив нам виокремити наступні рівні розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів: *низький (репродуктивно-фактологічний), середній (описово-пошуковий) та високий (творчий) рівні*.

Отож *низький (репродуктивно-фактологічний) рівень* розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів – це зацікавленість, прояв інтересу учнів до нових цікавих фактів, явищ, які є у тій інформації, яку дитина безпосередньо сприймає. Даний рівень розвитку пізнавальних інтересів виявляється у тому, що учні не проявляють ініціативності та самостійності під час виконання певних завдань, труднощі у них викликають негативні емоції (гнів, роздратування). Такі учні відзначаються тим, що вони

майже ніколи не озвучують пізнавальних запитань, їм потрібна допомога та роз'яснення умов вирішення певного завдання з боку дорослого.

Школярі, котрим властивий низький рівень розвитку пізнавальних інтересів, демонструють епізодичну зацікавленість до певної групи навчальних предметів; вони виявляють байдуже ставлення до результатів пізнавальної діяльності; рівень їхньої активності проявляється емоційними проявами на цікавий матеріал.

Характерним для *середнього (описово-пошукового) рівня* розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів є прояв інтересу до пізнання окремих властивостей предметів чи явищ, які складають їх суть, не є на поверхні – це так званий «рівень опису», коли учень однаково фіксує зовнішні ознаки та важливі властивості. Учні середнього рівня розвитку пізнавальних інтересів характеризуються досить великим рівнем прояву самостійності під час вирішення завдань та віднаходження способів їх розв'язання. Такі учні не гублять свого емоційного ставлення до завдання, навіть коли відчувають певні труднощі. Це тільки спонукає їх звернутися за допомогою до вчителя, вони задають уточнюючі запитання та, коли отримали на них відповіді від учителя, приступають до виконання і йдуть до кінця – це є свідченням стійкого інтересу учня до даного виду діяльності та прагнення віднаходити все нові і нові шляхи розв'язання завдань, але, при допомозі дорослих.

У молодших школярів середнього рівня розвитку пізнавальних інтересів переважають зовнішні мотиви навчання – прагнення отримати гарну оцінку, посилити свій власний статус у шкільному оточенні. Такі учні цікавляться різноманітною інформацією, вивчають конкретні факти, обирають та вирішують проблеми, які є посильними для них; проявляють дух змагання на етапі виконання завдань; прояв їх пізнавальної активності може залежати від конкретної ситуації.

Високий (творчий) рівень розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів – це стійкий інтерес до віднаходження причинно-наслідкових зв'язків, до розкриття закономірностей, виокремлення принципів різноманітних явищ та дій. Тут відбувається не лише засвоєння змістового наповнення, але й глибинне розуміння найсуттєвіших ознак, закономірностей тощо. Молодші школярі високого рівня розвитку пізнавальних інтересів відзначаються проявом активності, самостійності, ініціативності, прагнення до вирішення пізнавальних завдань. Коли учні зіштовхуються з труднощами – вони не припиняють діяльність, не відволікаються, навпаки, проявляють наполегливість на шляху досягнення кінцевого результату, що є приємним для них, приносить їм радість та відчуття гордості за себе, свої дії, досягнення.

В групу з високим рівнем розвитку пізнавальних інтересів відносимо учнів, які мають чіткі сформовані мотиви навчання. У них пріоритетними виступають: широке коло інтересів; бажання вирішити складну ситуацію; зацікавленість у віднаходженні різноманітних шляхів досягнення мети; прояв самостійності у виборі найкращого способу виконання завдання тощо.

Таким чином, виокремлення критеріїв розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів з відповідними показниками, аналіз рівнів розвитку означеної властивості, дозволило нам підібрати відповідний діагностичний інструментарій для з'ясування стану розвитку пізнавальних інтересів учнів засобами проектних технологій.

Отже, далі перейдемо до опису підібраних методик, що були використані нами з метою виявлення пізнавальних інтересів учнів засобами застосування проектних технологій.

Насамперед, з метою діагностування рівня спрямованості пізнавальних інтересів молодших школярів, було підібрано комплекс заходів, серед яких були:

- ✓ анкетування для школярів «Анкета інтересів»

- ✓ методика Клімова Е. «Карта інтересів» (опитувальник)
- ✓ методика «Драбинка мотивів» (Божович А., І.Маркова)
- ✓ «Визначення шкільної мотивації учнів» (Богданова Т, Корнілова Т.)
- ✓ Методика «пізнавальна активність молодшого школяра» (А.Горчинська)
- ✓ спостереження
- ✓ педагогічний експеримент

Дослідження кожного з питань, що слід було розглянути, містила: конкретні запитання до учнів; чіткий інструктаж до виконання завдань; подання учням стимульного матеріалу (дидактичний, словесний); вирішення конкретного завдання та оцінювання результатів за відповідними критеріями; співставлення одержаних результатів з тими рівнями, які були виявлені в учнів.

Отож, для діагностування рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів за *когнітивним критерієм* нами було використана «Карта інтересів для молодших школярів», яка дозволила перевірити обізнаність учнів щодо поняття «пізнавальний інтерес», «пізнавальна самостійність», зрозуміти те наскільки добре учні володіють різними способами обробки інформації, як проявляють самостійність у виконанні певних завдань тощо.

Для виявлення пізнавального інтересу за даною методикою учням потрібно було заповнити анкету (див. додаток А).

Здійснивши аналіз відповідей учнів на питання анкети ми одержали наступні результати (табл.2.4)

Таблиця 2.4

Оцінка рівнів сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за когнітивним критерієм

Рівні	Показники	
	абс.	%

Високий (творчий)	6	11,1%
Середній (описово-пошуковий)	25	46,3%
Низький (репродуктивно- фактологічний)	23	42,6%

За результатами дослідження можемо констатувати, що рівень сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за когнітивним критерієм знаходиться на середньому рівні (46,3%). Показники розвитку когнітивного критерію пізнавального інтересу також знаходяться на низькому (42,6%) та високому (11,1%) рівнях. Інтерпритація відповідей учнів на запитання анкети є свідченням того, що школярі проявляють самостійність на етапі розв'язання завдань та пошуку шляхів їх вирішення, тоді – коли їм це цікаво, вони в захопленні. Однак, вони не бояться звертатися до вчителя за допомогою, постійно задають уточнюючі запитання щодо особливостей пізнавального інтересу, його проявів. У молодших школярів не завжди присутня зосередженість на об'єкті пізнання, його чітка усвідомленість.

Зафіксовані результати дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів за когнітивним критерієм також подано на рисунку 2.1.

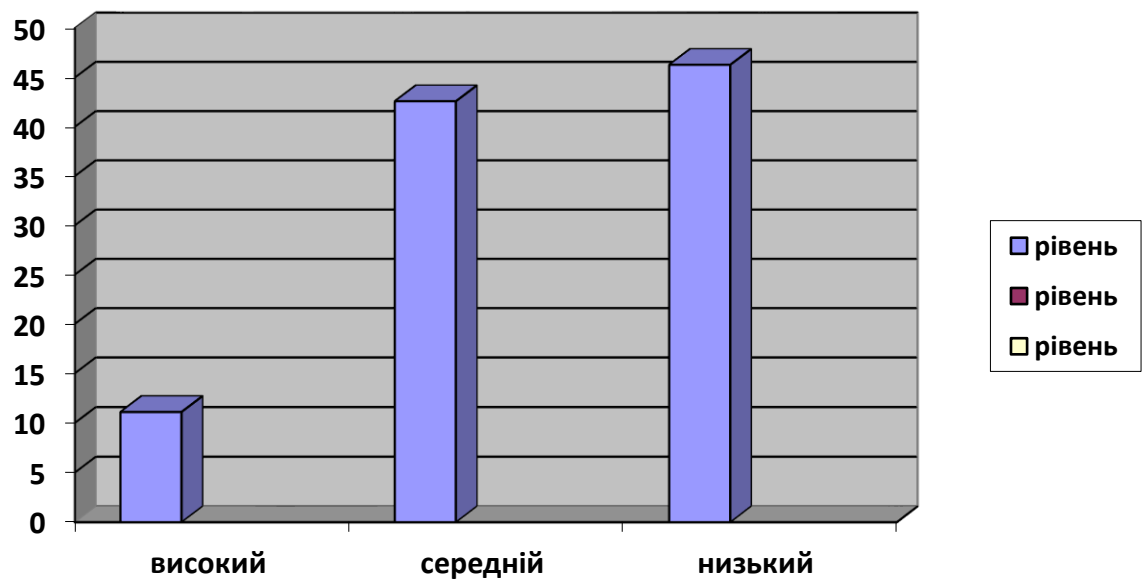

Рис. 2.1 Динаміка рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за когнітивним критерієм

Отож за результатами дослідження, які подані на гістограмі прослідковуємо середній рівень сформованості пізнавального інтересу учнів за когнітивним критерієм.

Орієнтуючись на особливості формування загальних сфер учнів, з метою діагностування рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за мотиваційним критерієм ми застосували методику «Вивначення шкільної мотивації учнів» (Богданова Т, Корнілова Т.). Ми мали на меті визначити рівень мотивації кожного учня шляхом опитування. Дана методика передбачала наступну процедуру обстеження: опитувальник побудований з урахуванням психологічних особливостей та вікових характеристик респондентів. Це стандартизована анкета, в якій учням слід було вибрати один з трьох запропонованих варіантів відповідей, що представлені у додатку Б. На питання анкети учні відповідали письмово, попередньо ознайомившись з інструкцією, яку надав вчитель. Кожен респондент виконував завдання самостійно, час виконання – 25 хвилин.

У разі, якщо в учнів виникали певні запитання під час роботи над анкетною, вчитель надавав посильну допомогу, роз'яснення. Опрацювання анкет учнів мало на меті підрахування загальної кількості відповідей.

Також, для визначення рівня розвитку пізнавального інтересу учнів за мотиваційним критерієм, ми використали методику мотивів учіння «Драбинка мотивів» ((А. Божович, І. Маркова). Ми визначали рівень мотивації учнів за такими шкалами: пізнавальні мотиви, соціальні мотиви. З цією метою пропонували учням побудувати драбинку під назвою «Для чого я вчуся?». На запропонованих картках було прописано мотиви навчання, учням потрібно було ту, на якій вказано саме ті мотиви, які є для нього визначальними. Це було першою сходинкою і так далі. Перелік запропонованих тверджень за даною методикою подано у додатках.

Результати діагностики рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за мотиваційним критерієм за поданими вище методиками представлено у таблиці 2.5 та на рисунку 2.2.

Таблиця 2.5

Оцінка рівнів сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за мотиваційним критерієм

Рівні	Показники	
	абс.	%
Високий (творчий)	7	13,1
Середній (описово-пошуковий)	19	35,7%
Низький (репродуктивно-фактологічний)	28	51,2%

Як видно з таблиці, більша частина опитуваних виявила середній рівень мотивації до навчання (35,7%), прояву пізнавальних інтересів у навчальній діяльності. Спостереження за учнями дозволяють зробити висновок, що середній рівень мотивації викликаний рівнем готовності вчителя, який насичує свою діяльність використанням різноманітних інноваційних методик, технологій, зокрема й проектних технологій.

Сформованість показників мотиваційного критерію пізнавального інтересу молодших школярів також виявлено на низькому (51,2%) та високому (13,1%) рівнях, що є свідченням того, що в учнів не завжди проявляється зацікавленість до виконання певних завдань, бажанні вивчити щось нове, досягати успіху у навчальній діяльності, і, також, під час роботи над виконанням проекту (проектна діяльність).

Результати діагностики за мотиваційним критерієм також подані на рисунку 2.2.

Рис. 2.2 Динаміка рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за мотиваційним критерієм

Наступним критерієм сформованості пізнавального інтересу молодшим школярів, який підлягає вимірюванню, є емоційно-вольовий. З цією метою ми проводили спостереження за учнями під час навчальної діяльності

засобами використання проектних технологій. Нас цікавило як учні будуть проявляти себе, чи активно залучатимуться до виконання того чи іншого проекту. Адже, саме під час проектної діяльності можна чітко прослідкувати рівень емоційності кожного школяра, його відповідальність за прийняття рішення, що стосується проекту, прояв вольових зусиль на етапі виконання та представлення кінцевого результату.

Для дослідження емоційного налаштування учнів під час виконання проекту, нами було, також, апробовано проективну методику дослідження особистості (на основі тесту Люшера) «Карта інтересів» (додаток В). Дана методика передбачала вибір учнями кольорів, що відповідають їхньому настрою:

червоний, жовтий, зелений кольори – інтерпретуємо як щось позитивне;

синій, фіолетовий – означає нейтральне ставлення;

сірий, коричневий та чорний колір – розуміємо як негативне ставлення.

До показників емоційно-вольового критерію було визначено емоційний стан молодших школярів під час проектної діяльності. Результати подано у таблиці 2.6 та рис.2.3.

Таблиця 2.6

Оцінка рівнів сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за емоційно-вольовим критерієм

Рівні	Показники	
	абс.	%
Високий (творчий)	4	7,4%
Середній (описово-пошуковий)	19	35,2%
Низький (репродуктивно-фактологічний)	31	57,4%

Одержані результати аналізу емоційно-вольового критерію сформованості пізнавального інтересу молодших школярів свідчать про переважання середнього рівня (35,2%) сформованості означеного явища. Це пояснюється тим, що учні не завжди готові проявляти енергійність, завзятість під час проектної діяльності. Вияв бажання до успішного виконання та презентування проекту залежить від умов та налаштування на роботу, а, також, від вчителя, який сприяє забезпеченню відповідних норм та перспектив у проектній діяльності учнів.

Показники діагностики за емоційно-вольовим критерієм також подані на рисунку 2.3.

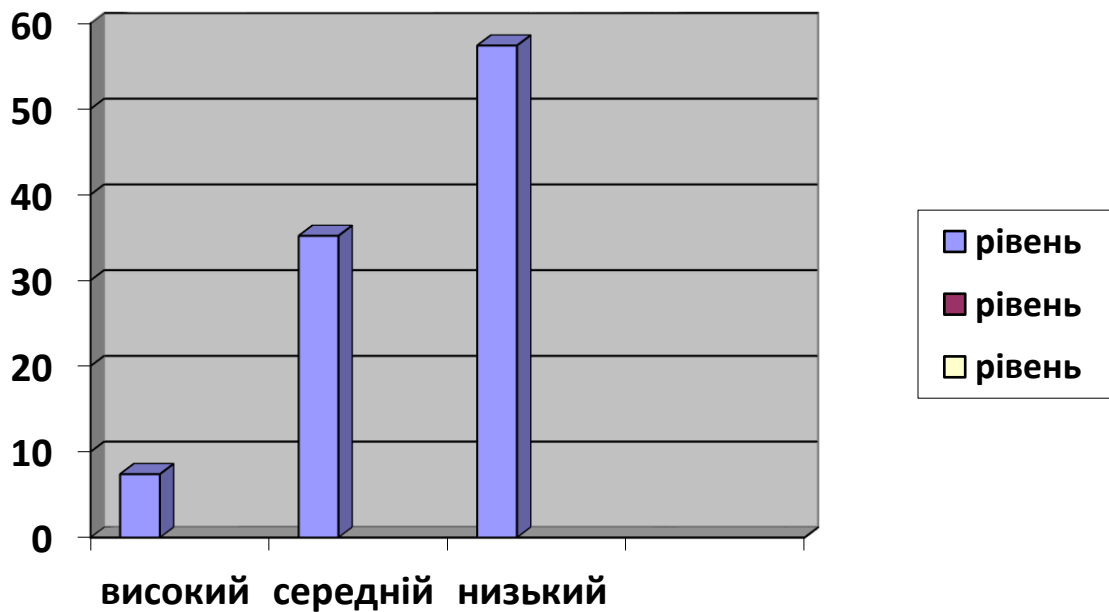

Рис. 2.3 Динаміка рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів за емоційно-вольовим критерієм

Узагальнені результати дослідження рівня сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів за когнітивним, мотиваційним, емоційно-вольовим критеріями представлені у таблиці 2.7 та на рисунку.2.4.

Таблиця 2.7

Загальний рівень сформованості пізнавального інтересу молодших школярів (у %)

Рівень сформованості	Компонети			Загальне значення
	Мотиваційний	Когнітивний	Емоційно-вольовий	
Високий (творчий)	13,1	11,1	7,4	10,5
Середній (описово-пошуковий)	35,7	42,6	35,2	37,8
Низький (репродуктивно-фактологічний)	51,2	46,3	57,4	51,6

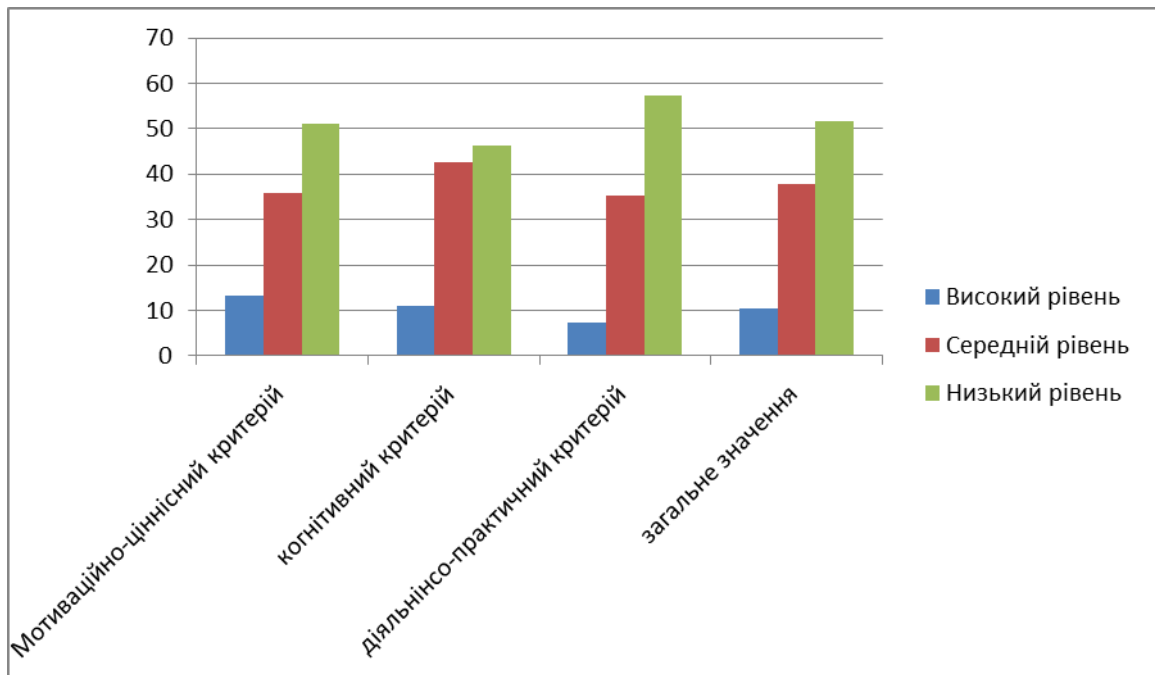

Рис. 2.4 Кількісні показники (%) рівнів сформованості пізнавального інтересу молодших школярів

Таким чином, ми дійшли висновку, що рівень сформованості пізнавального інтересу молодших школярів знаходиться на середньому (37,8%) та вимагає подальшої роботи щодо вироблення позитивного, високого рівня прагнення учнів до самостійної пізнавальної діяльності. Так як пізнавальний інтерес виявляється у бажанні учнів до знань та творчості у

навчальній діяльності, вважаємо, що застосування проектних технологій є одним із найбільших стимулів та факторів, що інтенсифікують пізнавальну діяльність молодших школярів.

За результатами проведеного дослідження, учні, яким притаманний високий (творчий) рівень сформованості пізнавального інтересу (10,5%) відзначаються тим, що вони проявляють стійкий інтерес до розуміння особливостей, принципів явищ та дій. Такі школярі характеризуються активністю, ініціативністю, самостійністю у роботі, вони з легкістю віднаходять потрібну інформацію. У разі виникнення певних труднощів, учні з високим рівнем сформованості пізнавального інтересу проявляють наполегливість у досягненні кінцевого результату, не втрачають емоційності, навпаки, починають радіти та відчувати гордість за себе та результати своєї діяльності.

До середнього (описово-пошукового) рівня сформованості пізнавального інтересу (37,8%) відносимо учнів, котрі проявляють інтерес до усвідомлення властивостей явищ, дій. Такі школярі відзначаються досить високим рівнем прояву пізнавальних інтересів на етапі залучення до проектної діяльності, вирішення певних завдань та віднаходження способів їх розв'язання.

Низький (репродуктивно-фактологічний) рівень сформованості пізнавального інтересу (51,6%) визначається тим, що молодші школярі не виявляють самостійності чи ініціативності на етапі залучення до проектної діяльності, будь-які труднощі одразу викликають у них негативні емоції. Такі школярі ніколи не задають уточнюючих запитань, вони потребують допомоги з боку дорослих.

Отже, для того, щоб сформувати у молодших школярів стійкі пізнавальні інтереси, потрібно ґрунтовно проаналізувати ті засоби, які є найкращими та доцільними у розвитку інтересу до пізнання. На нашу думку, саме проектні технології відіграють провідну роль в сучасній освітній

практиці, вони дозволяють учням виявляти свою власну позицію у засвоєнні знань, підвищується інтерес у одержанні інформації. Проектні технології містять найкращий потенціал задля розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, адже вони є оптимальним засобом організації освітнього процесу, враховують індивідуальні та вікові особливості кожного учасника освітньої діяльності, активізують пізнавальну активність.

Результати проведеного констатувального етапу дослідження допомогли побачити реальну характеристику рівня сформованості пізнавального інтересу молодших школярів та довели необхідність обґрунтування ряду педагогічних умов оптимізації даного процесу, про що й піде мова у наступному параграфі.

2.3 Педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій

Здійснений теоретичний аналіз наукових джерел, проведення та інтерпретація результатів констатувального експерименту дозволили дійти висновку про недостатній рівень розвитку пізнавального інтересу молодших школярів, що, в свою чергу, зумовило, пошук та обґрунтування педагогічних умов, які б сприяли оптимізації даного процесу.

Зауважимо, що процес розвитку пізнавальних інтересів учнів є досить тривалим та вимагає забезпечення певних умов, які сприятимуть правильній організації системи пізнання у навчальній діяльності. Молодші школярі тоді одержують нові знання, коли вчитель активно залучає їх до процесу пізнання. Слід розкрити головні етапи процесу розвитку пізнавального інтересу, а саме:

- 1) налаштування сприятливого середовища для вияву пізнавального інтересу – тобто, створення умов, що зможуть забезпечити потребу у пізнанні нового та залучити до певного виду діяльності;

- 2) вироблення емоційного позитивного відношення до навчального предмета та діяльності;
- 3) проектування діяльності, під час якої відбувається прояв справжнього пізнавального інтересу (Белявцева, Т.В., & Лобас, Т.О., 2019).

Перш ніж перейти до визначення педагогічних умов розвитку пізнавального інтересу молодших школярів вважаємо за доцільне розкрити зміст дефініцій «умова» та «педагогічна умова».

Зміст аналізу психолого-педагогічних, філософських джерел свідчить про те, що науковці наразі не дійшли одностайності у визначенні поняття «умова». Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «умова» подано як: певну потрібну обставину, яка дозволяє створювати, здійснювати що-небудь або провокує цей процес; положення, які є основою чого-небудь (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005).

Як певну обставину, яка сприяє утворенню чогось, як властивості дійсності, розглянуто означену категорію у сучасному тлумачному словнику української мови (за ред..В.Дубічинського).

Педагогічна умова визначається як обставина, яка спричиняє процес розвитку педагогічних явищ, систем, характеристик особистості. Також, з'ясовано, що дослідник О.Братанич педагогічні умови розглядає як певні можливості змісту, форм, методів та засобів педагогічного впливу на досягнення визначених цілей (Друзь, 2000). Натомість, В.Андреев доводить, що педагогічні умови – це зосереджений відбір, проектування та застосування компонентів змісту, прийомів, методів та форм освітньої діяльності з метою концентрації на кінцевих результатах.

Під педагогічними умовами, А.Алексюк, П.Підкасистий розуміють певні чинники, які є визначальними на етапі досягнення цілей та ділять їх на дві групи:

а) зовнішні умови – рівень відносин вчителя та учнів; оцінювання освітнього процесу; комфортне освітнє середовище; сприятливий мікроклімат тощо;

б) внутрішні (індивідуальні) – особистісні властивості учасників освітнього процесу (риси характеру, суб'єктивний досвід, мотивація, практичні вміння та навички).

Таку ж позицію підтримує Ю.Бабанський, який педагогічні умови називає тими чинниками, які сприяють успішності налагодження педагогічної системи (2003).

У межах наукової розвідки можна зустріти поняття «дидактичні умови» - чинники, які впливають на результативність навчання чи виховання школярів. Дослідниця В.Левченко під дидактичними умовами розкриває певну обставину яка визначає навчання та є кінцевим результатом досягнення освітніх завдань (Левченко, 2002).

Отже, на основні аналізу праць науковців, *педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів* будемо розуміти як чинники, які зорієнтовані на виявлення та розкриття пізнавальної активності учнів, сприяють виникненню інтересу до здійснення дослідницької діяльності тощо. Педагогічні умови визначаємо як етапи педагогічної системи, які дозволяють досягнути кінцевого результату.

Узагальнення теоретичної бази дослідження та інтерпретування практичного досвіду дозволило нам виокремити педагогічні умови процесу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Отже, до педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів відносимо наступні:

- 1) *активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій*
- 2) *забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час застосування проектних технологій*

3) створення проблемних ситуацій із використанням проектних технологій

Далі перейдемо до розгляду визначених педагогічних умов розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

Першою педагогічною умовою розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів ми визначили *активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій*.

Розвиток в учнів пізнавальних інтересів виступає необхідною умовою формування їх пізнавальних здібностей, закріплення вмінь та навичок опанувати нові знання самостійно, виховує бажання до самоосвітньої діяльності, сприяє формуванню розумових умінь, які потрібні для усвідомлення інформації з навчальних дисциплін. Задля вирішення даного питання в освітньому процесі слід використовувати проектні технології, що активізують молодших школярів, сприяють розвитку творчого мислення, вміння взаємодіяти у колективі (групі), працювати самостійно, приймати рішення та нести за них відповідальність.

Вважаємо за необхідне проаналізувати досвід застосування проектних технологій на етапі активізації мотивації та інтересу до освітнього процесу. Так як пізнавальна діяльність – це така діяльність, де школярі пізнають щось невідоме через застосування попередніх знань, сформованих уявлень, вчителю потрібно починати свою діяльність, зокрема проведення уроку, з того, що поцікавитися, які вже поняття учням відомі, і тим самим, готувати їх до навчання, задаючи навідні запитання та нові факти, явища. Така діяльність з боку вчителя зацікавлює учнів, привертає їх увагу, збуджує інтерес до вивчення теми, тобто, забезпечує мотиваційну функцію. Саме тому на кожному уроці важливо організувати діяльність учнів, актуалізувати їх та мотивувати до навчання. Ту завдання вчителя полягає у зорієнтуванні учнів на розмірковування над темою, що вивчається та обов'язкове залучення до обговорення. Вступна частина уроку покликана:

- ✓ зацікавити учнів, пробудити в них інтерес
- ✓ пригадати попередні знання
- ✓ здійснити оцінку тих знань, які вже є
- ✓ сконцентрувати увагу учнів на тій проблемі, яку будуть обговорювати
- ✓ ознайомити учнів з темою та кінцевими результатами навчання

Мотивація безпосередньо стосується теми уроку, вона налаштовує молодших школярів на сприймання, вирішення певних практичних завдань. Якщо мова йде про виконання учнями проекту, то мотиваційна складова виступає найважливішим етапом навчальної діяльності. На цьому етапі слід зосередити учнів на вирішенні проблеми у межах виконання того чи іншого проекту, зацікавити їх темою проектної роботи. З цією метою вчитель може використати проблемні ситуації, запропонувати інтерактивні вправи «Мозковий штурм», «мікрофон», «Незакінчене речення» та ін.. Головне, щоб учень був позитивно налаштований на процес пізнання, був зацікавлений у залученні до проектної діяльності, усвідомлював практичну значущість кінцевого проекту.

Проект – це завжди теоретичне навчання та практична складова, створення конкретного навчального завдання та його практична реалізація. Навчальні проекти передбачають опанування різноманітними способами дослідницької роботи, розумове зростання людини через виконання активних дій під час створення того чи іншого проекту (Додусенко, 2010).

Метод проектів сприяє ефективності навчальних занять, що відбувається через поєднання форм роботи (індивідуальна, групова, парна) учасників освітньої діяльності та забезпечує високі результати узагальнення, систематизації теоретичного та практичного матеріалу. Проектна діяльність зосереджена на тому, що розкрити потенціал кожного учня, визнавати його повноправним учасником освітньої діяльності, який може активно визначати її хід, відтак, - забезпечувати практичну складову дитиноцентрованого навчання, яка є пріоритетною у Концепції НУШ.

Головним завданням використання проектних технологій у навчальному процесі сьогодні є вироблення в учнів таких ключових компетентностей:

- 1) *інформаційна* (вміння здійснювати пошукову роботу, складати план, інтерпретувати інформацію, оперувати нею вільно);
- 2) *навчання протягом життя* (вміння організувати та планувати свою діяльність);
- 3) *підприємницька* (здатність правильно та зрозуміло висловлювати свої власні ідеї);
- 4) *соціальна* (вміння відстоювати свою громадянську позицію) (Забарна, 2002).

Розвиток означених компетентностей можливий через вирішення творчо-навчальних завдань, які полягають у стимулюванні інтересу молодших школярів до одержання нових знань. Проект повинен розвивати такі вміння учнів, як: самостійно віднаходити потрібну інформацію; вміти відібрати головні факти з інформації для реалізації проекту; підводити підсумкову роботу у відповідності до головних завдань проекту; налагоджувати активну взаємодію з учасниками освітньої діяльності задля обміну інформацією тощо.

Успішність проектної технології полягає у дотриманні наступних параметрів:

- чітке окреслення проблеми (використання дослідницьких методів для пошукової роботи)
- вміння наочно продемонструвати результати виконаного проектного завдання (готовий проект: макет, стаття, плакат та ін..)
- здатність до самостійної реалізації поставленого завдання, або ж, за необхідності, кооперування з іншими учнями з чітким розумінням обов'язків кожного;

- використання послідовності дій виконання дослідницької діяльності із розкриттям мети, завдань, прийомів та способів презентування результатів проекту (Жерновнікова, 2011).

Використання проектних технологій в освітньому процесі сприяє створенню дослідницької, креативної атмосфери на уроці, дозволяє залучити кожного учня до процесу пізнання через співробітництво, забезпечує перехід до творчого рівня розвитку учнівських компетентностей.

Залучення учнів до проектної діяльності – це сильний мотиватор вироблення відповідального відношення учнів до вирішення певних завдань, що спонукає до формування комунікативних навичок, розвиває відповідальність за свої дії, виробляє бажання вдосконалювати знання, залучатися до самоосвітньої діяльності. При чому роль вчителя зводиться до координатора, який надає поради, консулює, координує роботу проектної групи. Найкращим результатом проектної роботи є не оцінка висока, а продукт кінцевий, що стає для дитини новим способом зберігання інформації, набуття практичного життєвого досвіду. Вчителю слід ретельно готуватися до залучення учнів до проектної діяльності, планувати роботу. Потрібно разом з учнями обговорити тему проекту, розглянути його орієнтовну структуру, проговорити етапи виконання проекту, можливі варіанти презентації кінцевого продукту проектної діяльності.

Під час проектної діяльності молодші школярі вчаться брати на себе відповідальність, співпереживати, допомагати іншим учасникам, широко радіти за успіхи команди. Проектні технології спрямовані на формування ряду умінь та навичок, що активізують процес засвоєння інформації з різних навчальних предметів, мотивують учнів до здійснення навчальної діяльності.

Отож далі наведемо приклади навчальних проектів з різних предметів, які сприятимуть мотивуванню учнів, активізують їх пізнавальний інтерес. У початковій школі, як нам видається, найбільш позитивний результат щодо активізації пізнавальної діяльності дають такі типи проектів: дослідницькі,

творчі, ігрові, інформаційні, практичні. Так, наприклад, можна запропонувати учням 4-ого класу

дослідницький проект «Дитяча книжкова полиця»

Темою даного проекту є: коло читання моїх батьків у їхньому дитинстві. Актуальність проекту полягає у тому, що учні повинні ознайомитися з улюбленими книгами своїх батьків, тим самим, відбувається активізація пізнавальної діяльності учнів (активізації читацької навички).

Об'єкт дослідження проекту: читацька активність батьків.

Предмет дослідження проекту: книжки, якими захоплювалися батьки. Цей дослідницький проект зосереджений на підвищенню читацького інтересу учнів, мотивування до навчання загалом.

У межах виконання проекту учням потрібно презентувати книжкову виставку, підготувати цікаву форму представлення, запросити до участі батьків. Під час проектної діяльності молодші школярі можуть використовувати такі методи дослідження як: анкети, опитування, спостереження, оцінювання, аналіз тощо.

Творчі навчальні проекти вирізняються тим, що не мають чіткої сталої структури. Структура повністю залежить від кінцевого результату, налагодження спільної діяльності учасників проектної групи, спільним інтересам учнів. Як результат, учні можуть представити творчий проект у вигляді журналу, виставки малюнків, сценки. Так, наприклад, пропонуємо

творчий проект «Наш клас має таланти»

Мета проекту: розкрити здібності учні, підтримати талановитих дітей класу

Проект має на меті створення ситуацій успіху, де кожен з учасників зможе представити себе, розкрити свої потенційні можливості. Кінцевим результатом такого творчого проекту є свято під назвою «Наш клас має таланти».

Щодо тематики ігрових проектів: вони в основному спрямовані на виконання певних ігрових ролей, програвання у грі конкретних життєвих

ситуацій. Це може бути перевтілення у різноманітних казкових героїв, персонажів творів, професії, соціальні ролі тощо. Ігрові проекти відбуваються у формі різних подорожей, конференцій, змагань. Так, наприклад, пропонуємо

ігровий проект «Подорожуємо разом із казковими героями»

Даний проект зорієнтований для учнів 4-ого класу

Кінцевий продукт проекту: створення маршруту екскурсії різними природничими зонами України.

На збір різноманітної інформації про певний об'єкт чи явище спрямовані інформаційні проекти. Такі проекти зосереджені на ознайомлення учнів з інформацією, вміння її аналізувати та узагальнювати факти. Інформаційні проекти досить часто переростають у дослідницькі проекти. Працюючи над таким проектом молодші школярі узагальнюють вже відомі відомості, а кінцевим результатом виступає – опитування, реферативне повідомлення, представлення стенду тощо.

Інформаційний проект «Мої домашні улюбленці»

Даний інформаційний проект передбачає збір учнями відомостей про своїх домашніх улюбленців, особливості догляду за ними. Кінцевим продуктом цього проекту є представлення книги «Мої домашні улюбленці». Показово, що під час залучення до виконання інформаційного проекту відбувається збагачення досвіду дитини, вони залучаються до активізації пізнавальних процесів, виникає інтерес та мотивування до здійснення навчальної діяльності загалом.

Виконання практичних проектів вирізняється чіткою структурою, яка представлена з самого початку, також, учні вже на початковому етапі розуміють результат діяльності. Під час залучення учнів до виконання практичних проектів слід враховувати обов'язково соціальні інтереси, тобто ті теми, які будуть учням близькі, зрозумілі та соціально важливі. Такі проекти вимагають чіткої структури, оголошення плану дій, фіксації ролі та

обов'язків кожного з учасників, розуміння кінцевого результату та представлення проекту.

Зазначимо, що одним з найважливіших етапів проектної діяльності є формулювання цілей проекту та відбір цікавої теми, Важливо, допомогти учням у цьому процесі, і це є завданням вчителя. Далі пропонуємо перелік тем проектів, які покликані сприяти реалізації першої педагогічної умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, а саме, *активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій:*

- проект «Традиції народів світу» (з метою вивчення культури представників інших народів)
- проект «Жива вода» (мета проекту: залучити учнів до збереження природних ресурсів, чистоти водойм)
- «Національна кухня» (знайомство учнів з традиційними українськими стравами та правилами правильного харчування)
- «Казки з інформатики»
- Проект «Історія математики»
- Проект «Мої права та обов'язки»
- «Чи знаєш ти символи України?»
- «Сучасні гаджети у руках школяра: переваги та недоліки» та ін..

Отже, активне впровадження проектних технологій сприяє розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Уроки, на яких застосовуються проектні технології, активізує діяльність учнів, мотивує їх, вони почувають себе впевнено, вільно висловлюють думки. Важливою характеристикою пізнавального інтересу є те, що дозволяє активізувати не тільки пізнавальну, але й будь-яку іншу діяльність особистості.

Другу педагогічну умову розвитку пізнавального інтересу молодших школярів ми вбачаємо у: *забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час залучення до проектної діяльності.*

Створення довірливої атмосфери, налагодження емоційно сприятливого контакту між вчителем та учнями під час проектної діяльності відбувається через надання вчителем порад учням, певних рекомендацій, з метою підтримки кожного. Метою створення саме таких стосунків у навчальній діяльності дозволяє учням зануритися у психологічний комфорт, відчуття безпеки на етапі роботи над проектом. Під час використання практичних порад вчителем при залученні проектних технологій створює комфортні умови для емоційного розкриття учнів та налагодження відповідного емоційного простору між усіма учасниками освітнього процесу.

На кожному з етапів роботи над створенням проекту слід в основі розглядати суб'єкт-суб'єктну взаємодію вчителя з учнями, що передбачає організацію спільної діяльності та спілкування. Учень виступає у ролі активного учасника проектної діяльності, він визначає цілі та мету проекту, виділяє важливі для себе знання, обирає оптимальні шляхи вирішення завдань, вчиться брати відповідальність за виконання своєї роботи. Вчитель, у свою чергу, виступає партнером для учня у межах проектної діяльності, він допомагає дитині, аналізує разом відповідні форми роботи, дає поради щодо джерел одержання інформації, залучає до інтерпретації результатів, надає допомогу для створення активності школярів.

Ми вважаємо, що саме такий підхід дозволяє уникнути проявів авторитаризму на учня, налагоджує підтримуючі зв'язки між учасниками проектної діяльності, результатом якої є активність учнів, їхня вмотивованість та замученість до виконання проекту.

Далі слід зупинитися на розкритті позиції вчителя у проектній діяльності (всі етапи проекту), від якого залежить забезпечення емоційного контакту.

Так, на етапі розкриття вчителем плану дій, відборі теми проекту, озвученні основної проблеми та навчальної мети, варто орієнтуватися на наступні критерії:

- ✓ Як обраний проект зацікавить учнів

- ✓ Чи зможуть учні успішно реалізувати завдання проекту
- ✓ Чи носить проект практичний, соціально значущий характер
- ✓ Чи зможе обраний проект та його реалізація призвести до виникнення наступних серій проекту

Етап організації проектної діяльності передбачає ознайомлення учнів з темою проекту та вироблення інтересу до неї. На цьому етапі вчитель окреслює проблемні питання та скеровує учнів на розуміння задумки проекту, спрямовує їх на можливі варіанти вирішення проблемного завдання. Після чого, відбувається проектування спільної діяльності учнів, створюються творчі групи та учні самостійно обирають напрям діяльності, узгоджують його з темою проекту. Учням важливо одразу визначитися з формою презентації проекту.

На етапі реалізації проекту учні з допомогою вчителя опрацьовують відповідні джерела інформації, самостійно інтерпретують матеріал, реалізують завдання проекту. Для успішного виконання проекту важливо підтримувати учнів, надавати їм консультативну допомогу, тим самим, сприяти активізації пізнавальних інтересів.

Завершальний етап роботи над проектом передбачає оформлення учнями кінцевих результатів, оцінювання проектної діяльності. Важливість цього етапу, з позиції реалізації другої умови розвитку пізнавального інтересу молодших школярів, полягає у тому, що оцінювання має бути адекватне, справедливе, підтримуюче з боку вчитель. Вчитель повинен чітко аргументувати свою позицію, пояснити її, пам'ятаючи про суб'єкт-суб'єктні стосунки у навчальній діяльності, зокрема, під час роботи над проектом.

Важливу роль у виконанні проектів, також, відіграють батьки, адже дитина не завжди має можливість самостійно віднайти та узагальнити необхідну інформацію. Дорослі повинні надавати допомогу, забезпечувати позитивне налаштування дитини, допомогти їй досягнути успіху у проектній діяльності.

Отже, розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами проєктних технологій, також, відбувається за рахунок створення особистісно орієнтованої взаємодії вчителя та учнів.

Третю педагогічну умову розвитку пізнавального інтересу молодших школярів ми визначили *створення проблемних ситуацій із використанням проєктних технологій*.

Створення проблемних ситуацій, як умову розвитку досліджуваної якості, ми реалізовували через підбір проблемних ситуацій такого типу, що можна використовувати у реальному житті. До важливих критерій такого відбору ми віднесли:

- ✓ Тісний зв'язок нових знань з попередньою інформацією
- ✓ Здатність поділу навчального матеріалу на певні розділи
- ✓ Виникнення протиріч між новими знаннями та тими, які вже є у арсеналі дитини
- ✓ Бажання учнів долучитися до пошукової діяльності.

Кожен проєкт у своїй основі містить ту чи іншу проблемну ситуацію. Вчитель повинен заздалегідь продумати проблемну ситуацію, донести її до учнів та спрямувати їх на її вирішення. Майстерність вчителя буде полягати у тому, щоб за допомогою цікавих методів, прийомів залучити учнів до самостійного розуміння проблеми та висунення можливих гіпотез її розв'язання. Проєктна діяльність стає успішною у разі врахування вчителем та дотримання ряду вимог щодо її організації:

- Усвідомлення вікових та психологічних характеристик учнів
- Здійснення контролю на всіх етапах створення проєкту
- Виставлення та дотримання часових рамок під час роботи над проєктом

Створення проблемних ситуацій із використанням проєктних технологій забезпечує умови для творчого самовираження молодших школярів, стимулює їх до одержання нових знань, дозволяє розширювати

інтелектуальні межі. Вирішуючи реальні проблеми, які проектують самостійне доросле життя, учні набувають нового практичного досвіду розв'язання проблем. Під час залучення до таких проектів учні набувають впевненості у власних силах та вчаться приймати обґрунтовані рішення.

Таким чином, зміст проектних технологій полягає у активізації інтересу молодших школярів до конкретних практичних проблем, які мають на меті опанування певними знаннями, та, шляхом залучення до проектної діяльності, містять вирішення однієї чи декілької проблем, дозволяють продемонструвати їх практичну реалізацію у поєднанні зі знаннями.

Проектні технології спрямовані на віднаходження рішення щодо розв'язання проблеми, яка, з одного боку, передбачає застосування певних методів, засобів навчання ,а, з другого боку, - поєднання знань, умінь з різноманітних сфер науки, техніки та творчості. Результати кінцевих проектів – це завжди вирішення теоретичної проблеми (конкретно вирішена, або ж, практичної проблеми (конкретний результат).

Таким чином, ми дійшли висновку, що розвиток пізнавального інтересу молодших школярів відбувається активніше з дотриманням обґрунтованих нами педагогічних умов, а саме: активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій; забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час залучення до проектної діяльності; створення проблемних ситуацій із використанням проектних технологій.

Висновки до розділу 2

Другий розділ нашого дослідження був присвячений розкриттю педагогічних можливостей проектних технологій для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, з'ясування стану розвитку пізнавального інтересу учнів (проведення експерименту) та обґрунтуванню педагогічних умов оптимізації даного процесу.

Отже, здійснений аналіз педагогічних можливостей проектних технологій як засобу розвитку пізнавального інтересу молодших школярів дозволив визначити наступне: педагогічний потенціал проектної діяльності найкраще буде визначати пізнавальний інтерес учнів тоді, коли будуть забезпечені умови залучення школярів до виконання різноманітних проектів (творчих, інформаційних, ігрових, дослідницьких, прикладних), які зможуть активізувати та розширити складові їх суб'єктного досвіду. Застосування в навчальній діяльності різноманітних проектів дозволить посилити та доповнити педагогічні можливості, які у них закладені, тим самим, дозволяючи досвід учнів збагатити задля розвитку пізнавальних інтересів.

З метою розкриття змісту пізнавального інтересу, з'ясування стану розвитку даного утворення у молодших школярів – нами було підібрано відповідний діагностичний інструментарій: оптимальні методи, методики, що піддавалися перевірці на валідність та достовірність на етапі проведення емпіричного дослідження.

Комплекс методик, які були нами підібрані, забезпечив успішність проведення експерименту та визначення рівнів розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. Також, було визначено критерії розвитку пізнавального інтересу учнів з відповідними показниками: *когнітивний критерій* (сконцентрованість на об'єкті пізнання, його усвідомленість; активізація розумових процесів, вияву волі та емоцій; вміння задавати запитання; здатність та прагнення самостійно включатися у діяльність); *мотиваційний критерій* (позитивне налаштування до виконання різних завдань; прагнення дізнатися щось нове; бажання ділитися цими знаннями, орієнтування на досягненні успіху у навчальній діяльності; прояв власних потенційних можливостей); *емоційно-вольовий критерій* (енергійність, прояв інтелектуальної радості, обмін враженнями; бажання до виконання успішного навчальних операцій; зосередженість на вільному виборі типу діяльності). На основі виділених критеріїв з показниками визначено рівні

розвитку пізнавальних інтересів учнів: *низький (репродуктивно-фактологічний), середній (описово-пошуковий) та високий (творчий) рівні.*

Продемонстровано, що за результатами експерименту у молодших школярів переважає середній та низький рівень розвитку пізнавального інтересу, що потребує здійснення колекційної роботи.

Дослідження стану розвитку пізнавального інтересу молодших школярів засобами проектних технологій дало змогу обґрунтувати педагогічні умови, а саме: *активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій; забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час залучення до проектної діяльності; створення проблемних ситуацій із використанням проектних технологій.*

Таким чином, ми дійшли висновку, що визначені нами педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу молодших школярів сприятимуть оптимізації даного процесу, дозволять налагодити взаємодію між вчителем та учням, активно залучатися учням до пізнавальної діяльності.

ВИСНОВКИ

Магістерське дослідження присвячене розкриттю проблеми розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій. Узагальнення результатів дозволило зробити такі висновки:

1. Пізнавальна потреба як бажання учня одержувати нові знання не базується лише на емоційному відношенні щодо змісту навчального предмету, але й на мотивуючому ставленні до самого процесу опанування цим змістом, до одержання нових способів пізнання. Найважливішим стимулом виступає новизна змісту, яка й викликає відповідне емоційне ставлення молодших школярів.

Ключову дефініцію дослідження – *пізнавальні інтереси молодших школярів* нами було інтерпретовано як певний стан людини, її зосередженість, яка визначається зацікавленістю, постійним бажанням до пізнання, одержання нових знань. Відтак, пізнавальні інтереси – це мотив навчальної діяльності, який визначає розвиток особистості.

2. Доведено, що успішну організацію пізнавальної діяльності учнів покликане забезпечити застосування проектних технологій навчання. Робота над виконанням проекту дозволяє збагатити світогляд учня новими знаннями, сформувати їх пізнавальні інтереси. Визначено, що зміст проектних технологій полягає у стимулюванні інтересу молодших школярів до процесу розв'язання певних завдань, через застосування кола знань, суб'єктивного досвіду, що проявляється у проектній діяльності. Основним аспектом проектної технології є дослідницька пошукова діяльність учнів – від моделювання до визначення проблеми та її вирішення.

3. З метою з'ясування стану розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів та проведення емпіричного дослідження нами було визначено критерії, показники та рівні даного утворення. Отож до критеріїв розвитку пізнавального інтересу ми віднесли: *когнітивний* (сконцентрованість на об'єкті пізнання, його усвідомленість; активізація розумових процесів, вияву

волі та емоцій; вміння задавати запитання; здатність та прагнення самостійно включатися у діяльність); *мотиваційний* (позитивне налаштування до виконання різних завдань; прагнення дізнатися щось нове; бажання ділитися цими знаннями, орієнтування на досягнення успіху у навчальній діяльності; прояв власних потенційних можливостей) та *емоційно-вольовий* (енергійність, прояв інтелектуальної радості, обмін враженнями; бажання до виконання успішного навчальних операцій; зосередженість на вільному виборі типу діяльності). Розкриття критеріїв з відповідними показниками уможливило виділення рівнів розвитку пізнавального інтересу молодших школярів: *низький (репродуктивно-фактологічний), середній (описово-пошуковий) та високий (творчий) рівні*.

4. Результати констатувального етапу експерименту продемонстрували, що молодші школярі цікавляться тим, що таке пізнавальний інтерес, усвідомлюють його значення для успішної навчальної діяльності, однак вони ще недостатньо можуть проявляти вольові зусилля задля прояву пізнавального інтересу. Проведене дослідження рівня розвитку пізнавального інтересу молодших школярів показало, що більшість опитуваних виявили середній (описово-пошуковий) 35,2% рівень та низький (репродуктивно-фактологічний) 57,4% рівень розвитку досліджуваного явища, і лише незначна кількість респондентів (7,45) засвідчили високий (творчий) рівень, що свідчить про потребу у виокремленні та обґрунтуванні педагогічних умов оптимізації даного процесу.

5. Виокремлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, а саме: 1) *активізація мотивації та інтересу до освітнього процесу шляхом використання проектних технологій*; 2) *забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час залучення до проектної діяльності*; 3) *створення проблемних ситуацій із використанням проектних технологій*. Встановлено, що реалізація першої педагогічної умови розвитку пізнавальних інтересів

молодших школярів відбувається через активне впровадження проектних технологій, яке сприяє розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Уроки, на яких застосовуються проектні технології, активізують діяльність учнів, мотивують їх, вони почувають себе впевнено, вільно висловлюють думки. Другою педагогічною умовою розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів ми визначили, забезпечення емоційного контакту між вчителем та учнями під час залучення до проектної діяльності, реалізацію якої бачимо через налагодження активної співпраці вчителя з учнями, вміння емоційно налаштувати школярів на спільну проектну діяльність, залучити їх до прояву пізнавальних інтересів. Третя педагогічна умова розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів полягає у можливості створення проблемних ситуацій, як умови розвитку досліджуваної якості, що реалізується через підбір проблемних ситуацій такого типу, які можна використовувати у реальному житті.

Магістерське дослідження з теми *«Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій»* не вичерпує всієї глибини та важливості змісту прояву означеної якості. Так, перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей впливу особистості вчителя на формування пізнавальних інтересів учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк, А. М. (1998). Педагогіка вищої освіти України. *Історія. Теорія : підруч. для студ., асп. та мол. викл. вузів.* – К.: Либідь.
2. Бабій, К. Н., Бахтарова, А.М. & Литвиненко, І.Б.(2007). Нетрадиційний урок за проектною технологією. *Управління школою.* № 1. С. 22-25.
3. Башинська, Т. (2003). Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учня. *Дайджест педагогічних ідей та технологій.* № 3. С. 49-53.
4. Бєлявцева, Т.В., & Лобас, Т.О. (2019). *Застосування методу проектів при формуванні пізнавальної активності учнів середніх класів.* URL: <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/MicroCAD/mcad2000/1.htm>
5. Бєх, І. (2003). Психологічний супровід особистісно орієнтованого виховання. *Початкова школа,* 3, 3–6.
6. Бєх, І.Д. (2003). *Виховання особистості: навчально-методичний посібник.* К.:Либідь, 848 с.
7. Бібік, Н. М. (1998). *Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : дис...д-ра пед. наук : 13.00.01* Ін-т педагогіки АПН України. 380 с.
8. Бібік, Н. М. (2011). Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів. *Педагогічний дискурс.* Вип. 10, 53–56.
9. Васильченко, С.В. (2006). Повторення й узагальнення навчального матеріалу в проектній діяльності учнів. *Комп'ютер у школі та сім'ї,* 1, С. 28.
- 10.Ващенко, Л. М. (2005). *Управління інноваційними процесами: монографія* К.: ВПЦ «Тираж», 379 с.
- 11.*Великий тлумачний словник сучасної української мови* (2005). [Голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 1728 с.

- 12.Вікторенко, І. Л. (2002). *Формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі організації їх спілкування з батьками* : автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.09 Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 20 с.
- 13.Волковськ, Т. Г. (2006). Проектування як метод особистісно орієнтованого навчання. *Початкова школа*, 40, С. 9–10.
- 14.Гончаренко, С. У. (2007). *Український педагогічний словник*. К. : Либідь, 376 с.
- 15.Григор'єв, А. Й. (2005). Психолого-педагогічна діагностика: *Преса України*, 448 с.
- 16.Грущинська, І. В. (2013). *Природознавство: підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл.* К. : Видавничий дім «Освіта», 176 с.
- 17.Грущинська, І. В. (2015). *Природознавство: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл.* / К. : Видавничий дім «Освіта», 187 с.
- 18.Даниленко, Л. І. (2004). *Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах*: монографія К.: Міленіум,– 358 с.
- 19.Дементієвська, Н. П. (2009). Телекомунікаційні проекти: стан та перспективи. *Комп'ютер у сім'ї та школі*, 4, 20-24.
- 20.*Державний стандарт початкової загальної освіти: станом на 16 листопада 2000 р.* / Кабінет Міністрів України. Початкова освіта. – 2006. – № 2 (338). – С. 8–31.
- 21.Додусенко, Н. О. (2010). *Проектна діяльність у початковій школі. Х.* : Вид. група “Основа”, 223 с.
- 22.Друзь, Б. Г. (1998). Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання. К.: *Радянська школа*, 126 с.
- 23.*Енциклопедія освіти* / АПН України ; [голов. ред. В. Г. Кремінь ; чл. редкол.: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков, В. І. Бондар, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн [та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.

24. Жерновникова, О. (2011). Питання стимулювання самостійної навчальної діяльності студентів у психолого-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній шк.* : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя : [б.в.], 2011. – Вип. 13 (66). – С. 70–75.
25. Забарна, А. (2002). Метод проектів під час вивчення прикладного програмного забезпечення. *Інформатика*, № 7. – С. 3.
26. Забродська, Л. М. (2007). Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: *науково-методичний посібник*. Харків: Вид. група «Основа», 208 с.
27. Закон України «Про загальну середню освіту». – 1999. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/normativno-pravova-baza1.html> (дата звернення: 22.07.15). – Назва з екрана.
28. Закон України «Про освіту» : Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 21. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/1060-12> (дата звернення: 03.09.15). – Назва з екрана.
29. Зеленська, О.О. (2013). Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі. *Початкова школа*, № 15. С. 47–48.
30. *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. пос.* / [авт.-уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко] : К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.
31. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології*: [колективна монографія] / авт. кол.: Биков В. Ю. [та ін.]. – К.: Атіка, 2005. – 252 с.
32. Киричук, О. І. (2002). *Навчальні інтереси молодших школярів*. К. : Рад. школа, 128 с.

- 33.Коберник, О. М. (1998). Психолого-педагогічна діагностика розвитку учнів та колективу школи : навч.-метод. посіб. для вчителів, студ. пед. навч. закл. / уклад. О. М. Коберник, О. В. Киричук. – К. : [б.в.], 106 с.
- 34.Коваленко, В. (1997). Вплив ідей Д. Дьюї на українську школу й педагогіку 1920–1930 рр. *Шлях освіти*, № 4. – С. 51–55.
- 35.Костюк, Г. С. (1999). Навчально-виховний процес і психічний розвиток К.: *Радянська школа*, 608 с.
- 36.Котелянець, Н. (2001). Проектний метод навчання молодших школярів / Наталія Котелянець. *Рідна школа*, № 10. – С. 47–48.
- 37.Левченко, В. (2002). *Теорія і практика використання методу проектів у вищій школі*. Рідна школа, № 8/9. – С. 45–47.
- 38.Лозниця, В. С. (2001). *Психологія і педагогіка: основні положення* / В. С. Лозниця. – К.: Ексоб, 304 с.
- 39.Лозова, В. (2000). *Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів* / В. Лозова. – Х.: РЦНІТ ХДПУ, 175 с.
- 40.Лохвицька, Л. В. (2000). *Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі* : дис... канд. пед. наук : 13.00.08 / Лохвицька Любов Василівна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 216 с.
- 41.Марусинець, М. (2007). Умови формування пізнавальної активності дітей 5-6 років. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім.М.П.Драгоманова. – К. : [б. в.], 2007. – Вип. 8 : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 бер. 2007 р. «Вища дошк. освіта в Україні: становлення, розвиток, сучас. стан і перспективи (до 100-річчя заснування Фребелівського жіноч. ін-ту)». – С. 209–212. – (Сер. 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи).

42. Масол, Л. М. (2008). Проектна діяльність на уроках художньої культури. *Проектний підхід до компетентнісно спрямованої освіти*. – З.: ХНРБЦ, 85–91.
43. Метод проектів: особливості застосування в початковій школі. *Посіб. для вч. поч. кл., студентів пед. факультетів вищих навчальних закладів*. Видавництво Київ. міського педаг. ун-ту імені Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.
44. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: практико зорієнтований збірник* / [наук. ред. І. Г. Єрмаков]. – К.: Департамент, 2003. – 500 с.
45. *Метод проектів у початковій школі* / [упорядкув.: О. Онопрієнко, О. Кон-дратюк]. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
46. Мойсеюк, Н. Є. (2001). *Педагогіка* : навч. посіб. / Н.Є.Мойсеюк. – [3-є вид., доп.]. – К.: Друкарня ВАТ „КДНК”, 608 с.
47. Назарець, Л. М. (2003). Пізнавальний інтерес у контексті мотивації навчально-пізнавальної діяльності. *Наукові записи*. – Острог, Вип. 4. – С. 81–91.
48. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*, затв. указ Президента України №344/2013 від 25.06.13 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 4.07.15). – Назва з екрана.
49. *Новий державний стандарт початкової загальної освіти*. Всеукраїнська серпнева конференція. URL: https://www.nus.org.ua/.../2017/.../NewSchool_Presentationfinal_18-08 (дата звернення: 7.05.2020).
50. Новик, І. М. (2012). Особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до діагностування пізнавального інтересу учнів першого класу. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* :

- зб. наук. пр.* / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : Логос, С. 193–199.
- 51.Новик, І. М. (2013). Особливості мотивації майбутніх учителів початкових класів до діагностичного супроводу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. *Теоретичний і науково-методичний часопис «Вища освіта України»*, №3 (дод. 2). – С. 221–224. – (Галузь пед. та філос. науки)
- 52.Новик, І. М. (2014). Орієнтовні методики діагностування пізнавальних інтересів шестирічних учнів. *Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб.ст.* – Ялта : РВВ КГУ,– Вип.43. – Ч.2. – С. 210–215. – (Сер. : Педагогіка і психологія).
- 53.Ноздрова, О. П. (2008). *Дидактична гра як засіб стимулювання пізнавальної активності учнів 6–7-річного віку*: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 24 с.
- 54.*Нова українська школа: poradnik dla vchitelya* / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
- 55.Онопрієнко, О. В. (2006). Використання змісту підручників для 4 класу під час розробки навчальних проєктів. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць.* – К.: Педагогічна думка, [вип. 6]. – С. 305–309.
- 56.Онопрієнко, О. В. (2004). Інноваційна діяльність вчителя початкових класів: з досвіду застосування методу проєктів. *Шлях освіти*, № 1. – С. 35–38.
- 57.Онопрієнко, О. В. (2004). *Метод проєктів у сучасній початковій школі*. *Panstvo i spoleczenstwo w XXI wieku.* – Krakow, С. 337–344.
- 58.Онопрієнко, О. В. (2007). Мотиваційний потенціал проєктної діяльності молодших школярів. *Наука і освіта / Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України* / № 3, С. 101–104.

59. Онопрієнко, О. В. (2008). Структурно-функціональна модель проектної діяльності молодших школярів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2007 рік.* – К.: Педагогічна думка, С. 21–22.
60. Онопрієнко, О. В. (2005). Управління проектною діяльністю молодших школярів. *Навчання і виховання учнів 4 класу: [методичний посібник для вчителів / упорядкув. О. Я. Савченко].* – К.: Початкова школа, С. 53–64.
61. Осмолівський, А. (2000). Від навчального проекту до соціальної самореалізації особистості. *Шлях освіти,* № 2, С. 34–37.
62. *Перспективні освітні технології:* [наук.-метод. пос. / за ред. Г. Сазоненко]. – К.: Гопак, 2000. – 559 с.
63. *Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті:* [навч. пос. / С. П. Бондар, Л. Л. Момот, Л. А. Липова, М. І. Головка]; за ред. С. П. Бон-дар. – Рівне: Тетіс, 2003. – 200 с.
64. Підласий, І. П. (1998). Діагностика та експертиза педагогічних проектів : *навч. посіб.* К. : Україна, 343 с.
65. *Проектна діяльність учителя й учня початкової школи. Програма спецкурсу для вчителів початкової школи / [уклад. Цимбалару А. Д., Онопрієнко О. В.].* – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 28 с.
66. *Проекти в початковій школі: тематика та розробки занять / [упорядкув. О. Онопрієнко, О. Кондратюк].* – К.: Шкільний світ, 2008. – 128 с.
67. *Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках трудового навчання: теорія і методика:* монографія / [В.В. Бербец, Т.М. Бербец, Н.В. Дубова, О.М. Коберник]; за ред. О. М. Коберника. – К.: Науковий світ, 2003. – 172 с.
68. Професійна освіта. *Словник : Навч. посіб.* / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. К. : Вища школа, 2000. 380 с.

69. Савченко, О. Я. (1999). *Дидактика початкової школи*: [підручник для студентів педагогічних факультетів] / Олександра Яківна Савченко. – К.: Генеза, 368 с.
70. Савченко, О. Я. (2000). Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. *К.: Радянська школа*, 176 с.
71. Сазоненко, Г. (1999). Проективна педагогіка. *Рідна школа*, № 4.– С.41–45.
72. Сисоєва, С. О. (2002). Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, № 1 (5), С. 73–80.
73. Скрипченко, О. В. (2005). *Психолого-педагогічні основи навчання: навч. посібник для викладачів психології і педагогіки, аспірантів, студентів*. К.: Український центр духовної культури, 712 с.
74. Солдатенко, М. М. (2006). *Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності*: монографія. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 197 с.
75. *Сучасний тлумачний словник української мови* / [за ред. В. В. Дубічинського]. – Х.: ВД «Школа», 2006. – С. 728.
76. Тименко, В. (2000). Метод проектів на уроках з художньої праці. *Початкова школа*, № 9, С. 46–49.
77. *Управління проектами в закладах освіти*: [науково-методичний посібник / за ред. Л. А. Онищук, О. В. Онопрієнко, О. О. Клокуна]. – К., 2004. – 250 с.
78. Фіцула, М. М. (2009). *Педагогіка : навч. посіб.* / М. М. Фіцула. – Вид. 3-тє, стереотип. – К. : Академвидав, 560 с.
79. Шустваль, С. М. (2007). Пізнавальний інтерес як мотив навчальної діяльності. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. – Запоріжжя, Вип. 41, С. 379–383.
80. Ящук, С. М. (2004). *Організація проектно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання*: автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання». К., 18 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Типологія мотивів учіння «Драбинка мотивів»

(А. І. Божович, І. К. Маркова)

Шкали: пізнавальні мотиви, соціальні мотиви.

Інструкція до тесту

Учитель. Давай побудуємо драбинку, яка називається «Навіщо я вчуся». Прочитайте, що написано на картках (написано, навіщо школярі навчаються в школі). Але нас цікавить не те, для чого всі вчаться, а для чого вчишся ти сам, що для тебе найголовніше.

Оберіть картку, де написано найголовніше. Це буде перша сходинка. З решти карток знову оберіть ту, де написано найголовніше, - це друга сходинка (поклади її нижче першої). Продовжуйте будувати самостійно.

Учням пред'являються на окремих картках наступні 8 тверджень, які відповідають 4 пізнавальним і 4 соціальними мотивами:

Тест

1. Я вчуся для того, щоб все знати.
2. Я вчуся, тому що мені подобається процес навчання.
3. Я вчуся для того, щоб отримувати хороші оцінки.
4. Я вчуся для того, щоб навчитися самому вирішувати завдання.
5. Я вчуся, щоб бути корисним людям.
6. Я вчуся, щоб учитель був задоволений моїми успіхами.
7. Я вчуся, щоб своїми успіхами радувати батьків.
8. Я вчуся, щоб за мої успіхи мене поважали товариші.

Обробка та інтерпретація результатів тесту

Проаналізувати, які мотиви займають перші 4 місця в ієрархії. Якщо 2 соціальних і 2 пізнавальних, то робимо висновок про гармонійне поєднання. Якщо ці місця займають 3 або 4 мотиви одного типу, то робиться висновок про домінування даного типу мотивів учіння.

Додаток Б

Методика «Пізнавальна потреба» (В. С. Юркевич)

Мета. Визначення інтенсивності пізнавальної потреби.

Матеріал. Стандартизована анкета, адресована вчителям, які на основі спостережень і бесід з батьками повинні вибрати відповіді на наступні запитання

№	Запитання	Можливі відповіді	Бал
1	Як часто учень довго (півгодини-годину) займається якоюсь розумовою діяльністю (годину-півтори для молодшого школяра, кілька годин поспіль – для підлітків?)	а) постійно	5
		б) іноді	3
		в) дуже рідко	1
2	Чому школяр надає перевагу, коли поставлено питання на кмітливість?	а) «помучитися», але знайти відповідь самостійно	5
		б) коли як	3
		в) отримати готову відповідь від інших	1
3	Чи багато читає школяр додаткової літератури?	а) постійно, багато	5
		б) іноді багато, іноді нічого не читає	3
		в) мало або зовсім нічого не читає	1

4	Наскільки емоційно учень відноситься до цікавого для нього заняття, пов'язаного з розумовою роботою?	а) дуже емоційно б) коли як в) емоції яскраво не виражені (порівняно з іншими ситуаціями)	5 3 1
5	Чи часто дитина ставить запитання?	а) часто б) іноді в) дуже рідко	5 3 1

Обробка даних. Інтенсивність пізнавальної потреби визначається отриманою сумою балів: 17 – 25 балів – потреба виражена сильно; 12 – 16 балів – помірно; менше 12 балів – слабо.

Додаток В

Пізнавальна активність молодшого школяра

(А. А. Горчинська)

Мета. Оцінка ступеня вираженості пізнавальної активності молодших школярів.

Матеріал. Бланк з п'ятьма питаннями, що мають можливі варіанти відповідей.

Хід проведення

Школяру дається бланк стандартизованої анкети і пропонується вибрати з пред'явлених можливих варіантів відповідей якийсь один.

1. Чи подобається тобі виконувати складні завдання з математики?
а) так; б) іноді; в) ні.
2. Що тобі подобається, коли поставлено питання на кмітливість?
а) «помучитися», але самому знайти відповідь;
б) коли як;
в) отримати готову відповідь від інших.
3. Чи багато ти читаєш додаткової літератури?
а) багато;
б) іноді багато, іноді нічого не читаю;
в) читаю мало.
4. Що ти робиш, якщо при вивченні якоїсь теми у тебе виникли питання?
а) завжди знаходжу на них відповідь;
б) іноді знаходжу на них відповідь;
в) не звертаю на них уваги.
5. Що ти робиш, коли дізнаєшся на уроці щось нове?
а) прагнеш з ким-небудь поділитися (з близькими, друзями);
б) іноді тобі хочеться поділитися цим з ким-небудь;
в) ти не станеш про це розповідати.

Обробка даних. Відповіді а) свідчать про сильно виражену пізнавальну активність; відповіді б) – про помірну; відповіді в) – про слабку вираженість.

Додаток Д

Зразки діагностичних методик для визначення розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів до вивчення конкретного навчального предмету «Знавці казок»

Мета: визначення рівня пізнавального інтересу в учнів до читання.

Хід проведення:

Дослідник дає дитині список прикметників, до кожного з яких необхідно навести якомога більше казкових героїв, які відповідають цим прикметникам.

Сильний – ...	Кирило Кожум'яка, Ілля Муромець, Добриня Нікітич, Змій Горинич
Веселий -	
Хоробрий - ...	
Розумний	
Працелюбний	
Відповідальний	
Жадібний	
Лінивий	

Якщо дитина багато читає, любить слухати казки, то у неї добре розвинене орієнтування у казкових героях.

Оцінювання результатів:

Високий рівень – дитина назвала на кожен прикметник більше 5 героїв.

Середній рівень – дитина назвала на кожен прикметник 2–4 герої.

Елементарний рівень – дитина назвала на кожен прикметник по 1 герою.

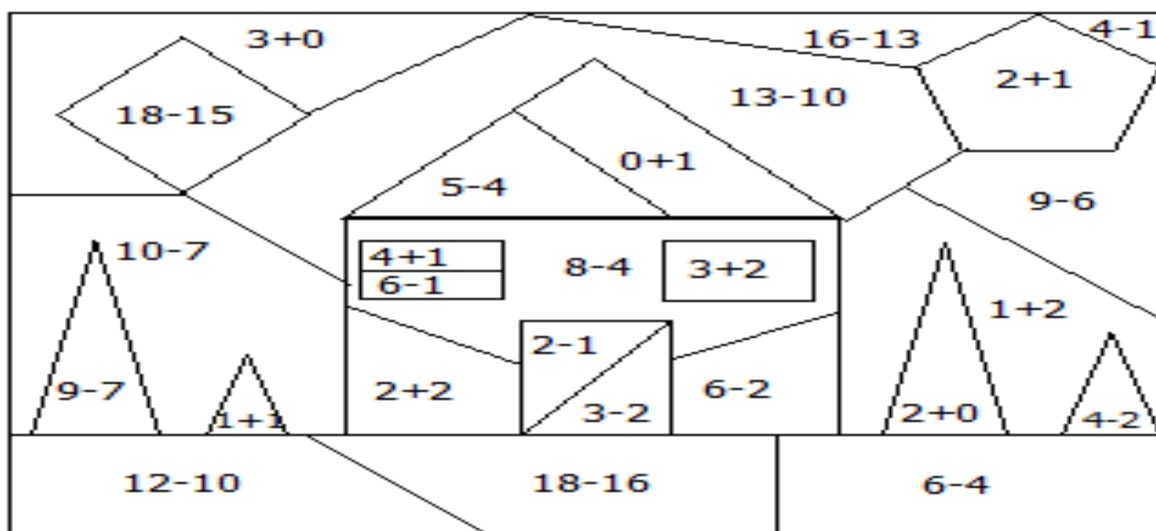
«Математична знахідка»

Мета: визначення рівня сформованості математичної компетентності в

учнів; здатність учня застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язання навчально-пізнавальних і практико зорієнтованих задач.

Хід проведення:

Дитині пропонують розв'язати приклади й відшукати зашифрований малюнок. Кожна відповідь прикладу відповідає певному кольору.

1 – коричневий; 2 – зелений; 3 – синій; 4 – червоний; 5 – блакитний.

Оцінювання результатів:

Високий рівень – дитина правильно вирішила приклади й знайшла зашифрований малюнок.

Середній рівень – дитина правильно вирішила 10 – 15 прикладів й знайшла зашифрований малюнок.

Елементарний рівень – дитина правильно вирішила менше 5 прикладів й не знайшла зашифрований малюнок.

«Квітковий рай»

Мета: визначення рівня пізнавального інтересу в учнів першого класу до природи.

Хід проведення:

Дитині дають 10 картинок із зображенням рослин і 10 смужок з назвою цих рослин, їй потрібно знайти відповідність назв і рослин.

Калина	Ромашка	Бузок	Волошка	Каштан
Мухомор	Малина	Кульбаба	Конвалія	Верба

Оцінювання результатів:

Високий рівень – дитина правильно розташувала всі назви рослин біля поданих картинок.

Середній рівень – дитина правильно розташувала 5 - 7 назв рослин біля поданих картинок.

Елементарний рівень – дитина правильно розташувала менше 5 назв рослин біля поданих картинок.

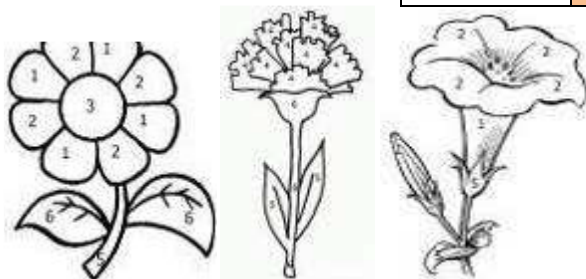
«Допоможемо Барні»

Мета: визначення рівня пізнавального інтересу в учнів до малювання.

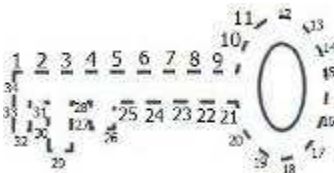
Хід проведення:

Завдання 1. Одного чудового дня, ведмедик збирав у лісі квіти. Зібравши букет він вирішив зробити його яскравішим. Допоможи йому зробити це, розмалюй квіточки відповідно кольорам та цифрам.

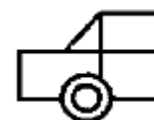
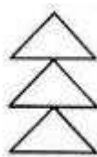
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	

Завдання 2. Молодець! Тепер ведмедику час повертатися додому. Повернувшись додому, він побачив, що загубив ключа, допоможи його знайти.

Завдання 3. Знайшовши ключ, він потрапив додому, а там його чекало домашнє завдання. Допоможи ведмедику виконати домашнє завдання. Домалюй малюнок, який він розпочав

Завдання 4. Молодець, ми допомогли ведмедику виконати домашнє завдання, тепер він може піти погратись своїми іграшками, намалюй свої улюблені іграшки.

Оцінювання результатів:

Високий рівень – дитина охайно, старанно, не поспішаючи виконує всі завдання, знає кольори, просить ще помалювати.

Середній рівень – дитина частково виконує завдання, після другого завдання не має бажання продовжувати далі.

Елементарний рівень – дитина неохайно виконує завдання, намагається якнайшвидше завершити завдання.

«Мої вподобання»

Мета: визначення рівня пізнавального інтересу до музики в учнів.

Хід проведення:

Дитині пропонують обрати у кожному ряді один предмет, який найбільше їй подобається.

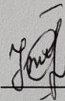
Оцінювання результатів:

Високий рівень – дитина обрала 3 музичні інструменти (скрипка, фортепіано, плеєр з навушниками).

Середній рівень – дитина обрала 2 музичні інструменти.

Елементарний рівень – дитина обрала 1 музичний інструменти.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 Бенкун Х.О.
(підпис)